

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus

Tallinn
Juuni 2013

Eesti Konjunkturiinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

tel 6681 242

e-mail: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMINE
2. ARHITEKTUUR
3. Audiovisuaalvaldkond – FILM JA VIDEO
4. Audiovisuaalvaldkond – RINGHÄÄLING
5. DISAIN
6. ETENDUSKUNSTID
7. KIRJASTAMINE
8. Kultuuripärand – KÄSITÖÖ
9. Kultuuripärand – MUUSEUMID
10. Kultuuripärand – RAAMATUKOGUD
11. KUNST
12. MEELELAHUTUSTARKVARA
13. MUUSIKA
14. REKLAAM

Töö autorid:

Marje Josing	(üldosa, üldjuhtimine)
Triin Vahi	(kaardistamise projekti juhtimine, kunst)
Aet Vanamölder	(arhitektuur, kultuuripärand: käsitöö, raamatukogud)
Bruno Pulver	(meelelahutustarkvara)
Elmar Orro	(audiovisuaalvaldkond: ringhääling)
Katrin Nittim	(reklaam)
Kiira Martens	(disain, kultuuripärand: muuseumid)
Lia Lepane	(muusika)
Maris Viileberg	(etenduskunstid)
Riina Kippa	(kirjastamine, audiovisuaalvaldkond: film ja video)

EKI koostööpartnerid:

Anu-Maaja Pallok	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
Eero Raun	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
Ragnar Siil	Kultuuriministeerium
Jorma Sarv	Kultuuriministeerium

1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMINE

SISUKORD

SISSEJUHATUS	8
1.1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMISE EESMÄRGID	12
1.2. UURINGU TEOSTAMISE METOODIKA	13
1.3. ANDMEALLIKAD	21
1.4. LOOMEMAJANDUSE MAHT EESTIS	26
1.5. VALDKONDADE LÜHIKIRJELDUSED	39
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	52

SISSEJUHATUS

Loomemajandus on majandussektor, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel ning mis on võimeline looma heaolu ja töökohti läbi intellektuaalse omandi loomise ja kasutamise.

Loomemajandus on majanduse osa, kus luuakse otsest majanduslikku tulu ja keskkond, mis võimaldab teistel majandusüksustel turul konkurentsivõimelisem olla ja tarbijaid leida. Aasta-aastalt on hakatud aina enam mõistma, et kultuur võib olla oluline majandusele lisandväärtuse andja ja läbi loomingu saab kujundada riigi kuvandit, kujundada kauba või teenuse identiteeti, sümboleid, müüa hoopis kõrgemat hinda maksvaid elamusi ja intellektuaalseid naudinguid.

Esimene loomemajanduse sektori kaardistamine toimus Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt 2005. aastal, mil Kultuuriministeeriumi, Kultuurkapitali ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi finantseerimisel valmis ülevaade Eesti loomemajanduse seisust 2003. aastal.

Teine kaardistus valmis Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt 2009. aastal ja selle töö lõppeesmärgiks oli kaardistada loomemajanduse maht 2007. aasta seisuga ja analüüsida trende Eestis loomemajandussektoris aastatel 2003-2007. Töö tellijaks olid Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. Valminud analüüsis kajastati kuidas oli muutunud loomemajandus osakaal kogu majandusest, milline oli loomemajanduse arengut toetavate poliitikameetmete mõju ja millised probleemid takistasid sektori arengut.

Käesoleva, **kolmanda loomemajanduse kaardistuse** koostas Eesti Konjunktuuriinstituut 2012. ja 2013. aastal Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse tellimisel ja töö eesmärgiks oli analüüsida, kuidas on muutunud Eestis aastatel 2007-2011 loomeettevõtete ja töötajate arv, tulu, kasum. Oluline on tagada andmete võrreldavus üle aja, et tuua välja loomemajandussektori arengusuunad. Sellest tulenevalt kaasati samad loomemajanduse valdkonnad, mis eelmisel, 2009. aasta kaardistusel. Teiselt poolt on loomemajanduse temaatika ja valdkonnad pidevas muutumises – välja on töötatud uusi tooteid ja teenuseid, rakendatakse uusi ärimudeleid jne. Näiteks meelelahutustarkvara on viimastel aastatel kasvanud jõudsalt, uudiseid loetakse ja muusikat kuulatakse üha enam elektrooniliste kanalite vahendusel jne. Uuringus kirjeldatakse loomemajanduse valdkondade juhtivate ettevõtete ja asutuste ärimudeleid.

Viimastel aastatel on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus käivitanud loomemajanduse teadlikkuse tõstmise ja tugistruktuuride toetusmeetmed, samuti on toetatud loomemajanduse ettevõtteid. Seekordses kaardistuses analüüsiti riiklike toetusmeetmete mõju loomemajanduse sektorile ja loomeettevõtjate arengule ning tuuakse välja ootused tulevikuks.

Eesti majandus on aastatel 2008-2009 läbinud esimese tõsisema majanduskriisi. 2008. aastal kahanes Eesti sisemajanduse koguprodukt 4,2% ja 2009. aastal 14,1%. 2011. aastal ei olnud Eesti sisemajanduse koguprodukt (16 miljardit eurot) veel saavutanud 2007. aasta kõrgtaset (16,1 miljardit eurot). Erinevate majandusvaldkondade haavatavus kriisis oli erinev ja hindamaks kriisi mõju loomemajandusele analüüsisime loomemajanduse arenguid võrreldavalt kogu ettevõtluse trendidega.

Eesti majandus on jõudnud arengujärku, kus on kadumas odavale sisendihinnale tuginenud konkurentsieelised ja aina määravamaks saab suutlikkus luua ja müüa kõrgema lisandväärtusega tooteid ja teenuseid. Euroopa riikide ja regioonide konkurentsivõime suurendamiseks on väga oluliseks peetud teaduse ja tehnoloogia arengu igakülgselt toetamist (Lissaboni strateegia) ning uuel aastatuhandel on tähtsustatud aina enam innovatsioonil ja teadmistel põhinevat majandusarengut. Kultuuri ja loomingu valdkonda on aastaid peetud rohkem rahva haridusega, kultuuripärandi säilimisega ja meelelahutusega seonduvaks ja otsest sidemest majanduse ja loomingu vahel on hakatud tõsisemalt rääkima viimase kümnendi jooksul. On enam hakatud mõistma, et kultuur võib anda majandusele olulist lisandväärtust kui seda osatakse muu majandusega siduda ja hästi müüa.

Analüüsides majandusprotsesse arenenud riikides, on viimase aastakümne jooksul ilmnunud selge trend – töötleva tööstuse tootmine liigub neist riikidest ära arengumaadesse (Aasia, India, Lõuna-Ameerika). Arenenud riigid pakuvad palju tootmisega seotud loomingulisi teenuseid: tootearendus, projekteerimine, disain, projektijuhtimine, marketing, mis haakub tihedalt loomemajanduse valdkonnaga.

Kuna kultuuri ja loomingut on aastaid peetud “mitteäriks” ja mittemõõdetavaks nähtuseks, siis enamasti jäid need riikliku statistika poolt katmata või kaeti ainult sisu pool. Nii teame me kui palju korraldatakse muuseumites näitusi, luuakse filme, antakse etendusi, ilmub raamatuid, kuid me ei tea selle tegevuse majanduslikku tausta. Nüüd, mil aina rohkemates riikides vaadatakse loomingul tuginevat majandust ühe olulise riigi majandustaset iseloomustava osana seistakse tõsiasja eest, et regulaarne riiklik statistika seda valdkonda väga hästi ei kajasta. Nii ongi arenenud riikides hakatud läbi viima spetsiaalseid loomemajandust kaardistavaid eriuurimusi.

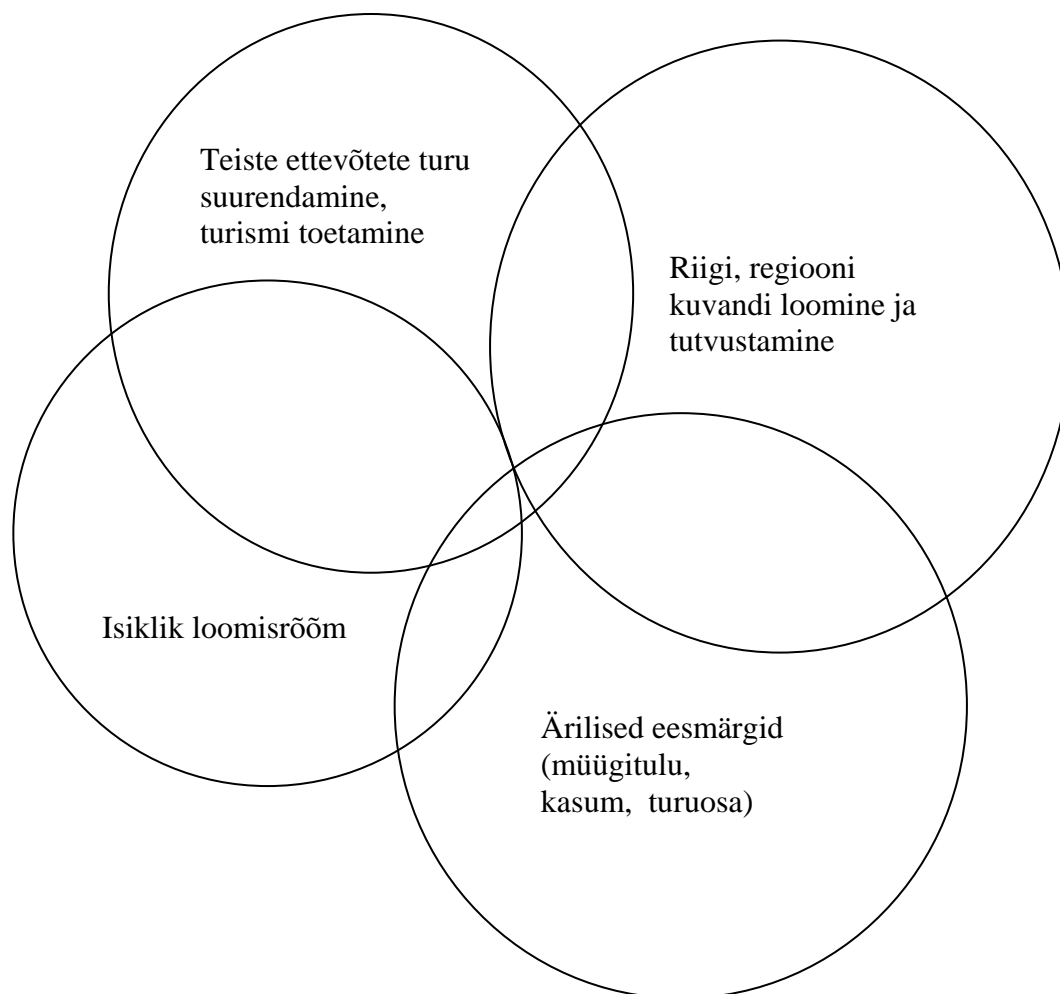
Uurimistöö objekti kirjeldamiseks on kasutatud väga erinevaid termineid – kultuuritööstus, autoriõigustööstus, loovtööstus, loomemajandus, elamusmajandus. Terminite mitmekesisus tuleneb valdkonna mitmetahulisusest – see on seotud kultuuriga, majandusega, autoriõigusega, loomeinimestega.

Riikides on loomemajanduse defineerimisel kasutatud erinevaid lähenemisi, mis varieeruvad vastavalt kohalikele tingimustele. Üldiselt on loomemajandus termin, mis märgib maailmas kiiresti kasvavat uut majandussektorit. Edukad majandusriigid on oma majandusstatistikat ümber korraldamas ja eraldanud sellest sektori, mille üldnimetus on olenevalt riikidest *creative industries*, eesti keeles loomemajandus. Riigiti on valdkonnad, mida loomemajanduse all mõeldakse, küll väga erinevad. Eesti lähenemine valdkondade valikuisse on sarnane Suurbritannia lähenemisega, kuid sama ei saa eitada, et ka nende riikide kogemus, kus lülitatakse loomemajanduse alla suuresti meelelahutuslikud valdkonnad (loomaaiad, teemapargid), on huvipakkuv.

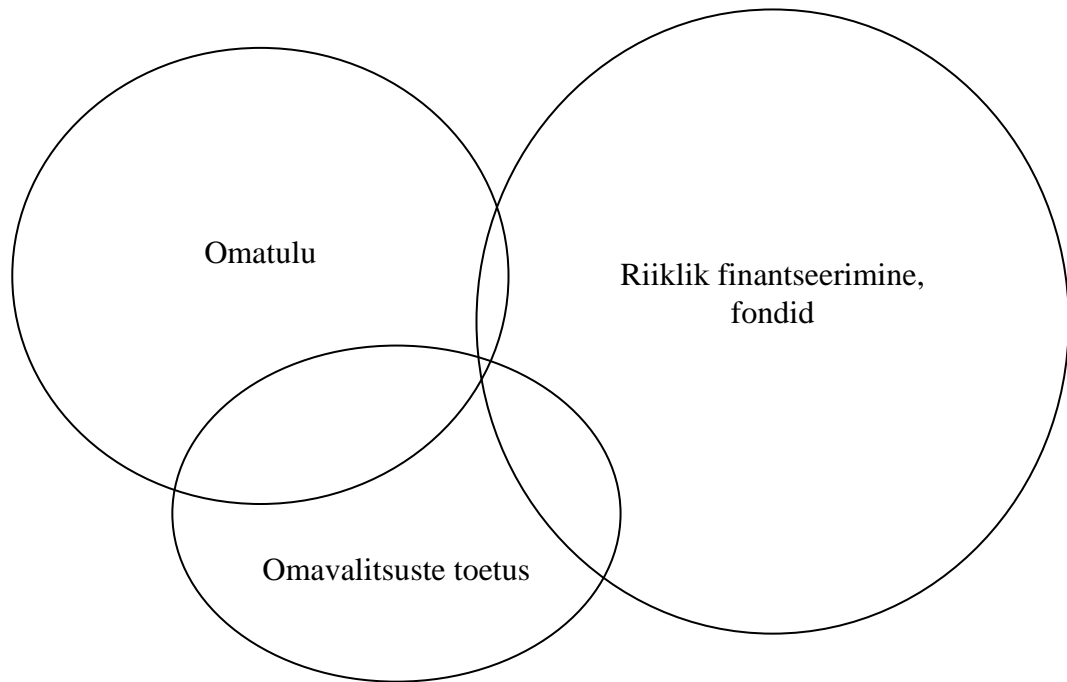
Loomemajanduse valdkondi võib jaotada väga erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ettevõtete ja loomeinimeste tegevuse põhieesmärgist lähtuvalt saab ettevõtted ja asutused jagada majandusmaastikul tinglikult neljaks:

- a. Loomeettevõtted, kellel on selged ärilised eesmärgid (müügitulu, kasum, töökohad). Siin on väga selgeks näiteks reklaamivaldkond ja meelelahutuse tarkvara.
- b. Loomeettevõtted/asutused, kes suures osas riikliku või omavalitsuste finantseerimise toel korraldavad kultuuriüritusi, mis toovad riiki või regiooni nii sise- kui välisuriste ja suurendavad sellega regiooni ettevõtete tulusid ning parandavad regiooni mainet. Siin võib nimetada festivale, kontserte, etendusi.
- c. Loomeettevõtted/asutused, kes suurendavad läbi kultuuri regiooni/riigi tuntuks ja toovad nii kaudselt riiki välisinvesteeringuid ja soodustavad rahvusvahelist äri (filmitootjad, muusikud jne)
- d. Loomeinimesed, kellel ei ole ärilisi eesmärke ja kes naudivad loomisprotsessi ning ei hooli ei turust ega tarbijatest.

Loomemajanduse valdkondi võib jagada ka selle alusel kas tegutsetakse peamiselt kultuuriturult hangitava raha abil või on finantseerijaks riik (koos mitmete fondidega) ja omavalitsused. Nii tegutsevad muuseumid ja raamatukogud suuresti vaid riigi eelarvest eraldavate summade arvel, teatrite jaoks on riigi eelarvest eraldatavad summa suure osakaaluga. Arhitektuurivaldkond, reklaamiette võtted, meelelahutuse IT teenivad enamuse müügitulust aga vabalt turult.

Loomemajanduse valdkondi saab eristada sellel alusel, kui kesksel kohal on antud valdkonnas loovisik ja kui pikk on ahel loomeinimesest tarbijani. On ilmne, et kõige keskmes on loovisik (kunstnik, kirjanik, helilooja) kuid loomingu tarbijani viimseks on vaja paljundajaid, levitajaid, toetavat infrastruktuuri, turundajaid jne. Nii on kunsti valdkonnas ahel kunstniku ja tarbija vahel lühike ja Eestis on palju üksi (FIE-dena) tegutsevaid kunstnikke. Samas kui filmiloojate või festivalide puhul räägime suurtest projektipõhistest meeskondadest. Ka kirjanikud vajavad oma loomingu vaatajani toomiseks kirjastuste, trükitööstuse ja raamatumüüjate koostööd.

1.1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMISE EESMÄRGID

Esimest korda kaardistas Eesti Konjunkturiinstituut (EKI) loomemajandust 2005. aastal Kultuuriministeeriumi, Kultuurkapitali ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel. Üheskoos töötati välja esialgne metoodika, milles lähtuti eelkõige teiste riikide uurimiskogemusest. Järgnevate kaardistuste käigus on metoodikat edasi arendatud, pidades silmas rahvusvahelisi suundumusi loomemajanduses. 2005. aastal teostati loomemajanduse analüüs 2003. aasta seisuga, mis on edasiste kaardistuste lähtepunktiks.

Järjekorras teine Eesti loomemajanduse olukorra analüüs valmis 2009. aastal Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) finantseerimisel. Kaardistusel tehti koostööd Kultuuriministeeriumiga. Seekord kaardistati valdkond 2007. aasta seisuga ja teostati võrdlus 2003. aastaga. Perioodil 2003-2007 arenes loomemajandus kiire majandusarengu taustal ning suurenes ühiskonna ja sektori enda teadlikkus loomemajandusest. Ettevõtlust toetavate riiklike toetusmeetmete all tekkis võimalus esitada taotlusi loomemajanduse ettevõtetele.

2013. aastal tellis EAS kolmanda Eesti loomemajanduse kaardistamise. Koostöös EAS-i ja Kultuuriministeeriumiga on Eesti loomemajandus käesolevas uuringus analüüsitud 2011. aasta seisuga, seega olukorras, kus majandus tervikuna on hakanud taastuma peale 2008. aastal alguse saanud majanduslangust. 2011. aasta oli erandlik selle poolest, et Euroopa kultuuripealinn oli Tallinn. Kultuuripealinna programmis oli tava-aastast rohkem sündmusi ja projekte, mille raames oli intensiivsem kultuurivaldkonna tegevus ja kasvas kultuuriasutuste külastatavus.

Tellijä lähteülesandes olid tööle püstitatud järgnevad eesmärgid:

- edasi arendada metoodikat loomemajanduse sektori majandusanalüüsiks ja statistika kogumiseks;
- koondada olemasolev informatsioon loomemajanduse sektori ettevõtete ja organisatsioonide kohta tulevaste analüüside tarvis;
- anda põhjalik ülevaade loomemajanduse sektori trendidest aastatel 2009-2011, hetkeolukorrast ja arengupotentsiaalset Eestis;
- anda ülevaade loomeettevõtjate hinnangutest EAS-i poolt käivitatud loomemajanduse teadlikkuse tõstmise ja tugistruktuuride toetusmeetmetele ja analüüsida nende mõju loomeettevõtluse arengule aastail 2007-2011;
- käsitleda loomemajanduse olulisust tööhõives ja sotsiaalmajanduslikus arengus;
- teha konkreetsed ettepanekud loomemajanduse arengut toetavate meetmete kujundamiseks tulevikus.

Antud aruandes kaardistatakse kolmteist loomemajanduse valdkonda ning antakse ülevaade iga valdkonna ülesehitusest ja mahust.

1.2. UURINGU TEOSTAMISE METOODIKA

Uuringu teostamine koosnes mitmest tööetapist:

1. loomemajanduse kaardistamise rahvusvahelise metoodika ja selle arengutega ning viimastel aastatel Euroopa Liidu liikmesriikides teostatud loomemajanduse uuringutega tutvumine;
2. Eesti loomemajanduse kaardistamise metoodika edasiarendamine;
3. riikliku statistilise, Äriregistri ja muude andmeallikate informatsiooni kogumine, tellimine, töötlus ja analüüs;
4. ekspertidelt intervjuude käigus andmete kogumine, töötlus ja analüüs;
5. uuringuaruande kirjutamine;
6. valdkondlike ümarlaudade korraldamine ja uuringuaruande täiendamine vastavalt ümarlaudadel ekspertidelt laekunud informatsioonile;
7. uuringuaruande esitamine ja uuringu tulemuste esitlemine.

Loomemajanduse kaardistamise rahvusvahelise metoodika ja selle arengutega ning viimastel aastatel Euroopa Liidu liikmesriikides teostatud loomemajanduse uuringutega tutvumine.

Kultuuri ja loomingut kirjeldatakse ja mõõdetakse enamasti kunsti, esteetika ja konkreetse loomeala terminites. Loomemajanduse majanduslik kaardistamine lähtub sellest, et looming on majandusele oluline lisandväärtuste andja. Loomemajandust on eraldi sektorina väljatoodud ja mõõdetud nüüdseks üle 20 aasta. Teadusel ja innovatsioonil põhinevat majandust peetakse Euroopa Liidu poliitikadokumentides konkurentsivõime ja kasvu aluseks. Pidev toote- ja teenustearendus eeldab loomeinimeste paremat kaasamisest ettevõtlusesse.

Käesolev loomemajanduse analüüs on teostatud selliselt, et ülevaade oleks võrreldav teiste riikide olukorraga ning tagaks võrdlusvõimaluse alates 2003. aastast. Enne uuringu koostamist tutvuti rahvusvahelise loomemajanduse analüüsi metoodika arengutega ja eriti Euroopa Liidus viimastel aastatel läbi viidud uuringutega. Teiste riikide loomemajanduse kaardistused analüüsivad sektori ettevõtete ja töötajate arve ning müügitulu (kogutulu), mis pannakse laiemasse riigi majanduse konteksti. Käesolev loomemajanduse kaardistus võtab eesmärgiks samasuguse statistilise informatsiooni kogumise. Majandusandmete puudumisel tuginetakse valdkonna ekspertide kaudsetele hinnangutele.

Riigiti on loomemajanduse sektori ja valdkondade defineerimine väga erinev ja sõltub traditsioonidest ja kultuurikontekstist. Esimene Eesti loomemajanduse uuring võttis aluseks Suurbritannia loomemajanduse definitsiooni ja metoodika. Teistmoodi on lähenenud Taani, kelle elamusmajanduse uuringud kaasavad lõbustuspargid ja muud sihtkohad, sündmused (konverentsid, messid, näitused, muuseumid, botaanika- ja loomaaiad), gastronoomia ja ööelu, majutus ja tu-

rismibürood, spordi ja vaba aja. Läti loomemajanduse ülevaated sisaldavad kultuurilist õppetegevust, vaba aega, meelelahutust ja muid kultuurisündmusi ning Leedu kaardistused õppetegevust, botaanika- ja loomaaedasad, reisibüroosid ja -korraldajaid. Sõltumata valdkonna defineerimise laiusest, püüavad arenenud riigid saada läbi kaardistamiste terviklikku ülevaadet loomemajanduse majanduslikust tähtsusest, mõjust teistele majandussektoritele ning sektori positsioonist Euroopa Liidu riikide kontekstis.

Loomemajanduse valdkondi võib jaotada mitmeti. 2006. aastal viis Euroopa Komisjon läbi ulatusliku uuringu, kus loomemajanduse valdkonnad jaotati järgnevalt: tuumik kultuurivaldkonnad, kultuuritööstuse valdkonnad ja loovtööstuse valdkonnad. Loomemajanduse tuumiku moodustavad kultuuritooted, mille tarbimine toimub kohapeal, st inimene läheb teatrisse, galeriisse, kunstitsaali, muuseumisse või raamatukogusse. Tuumik kultuurivaldkondade ümber on kultuuritööstuse valdkonnad, kus on potentsiaal masstootmiseks ja ekspordiks, näiteks helisalvestised, arvutimängud, filmi ja videote DVD-d, raamatud jne. Kolmas ring on loovtööstus, mille väljund on funktsionaalne ja ammutab elemente kahest eelnevast ringist. Siia kuuluvad reklaami-, arhitektuuri- ja disainiettevoitmed, kus loovisikute panus on oluline teenuse või toote kujundamisel.

Toodud jaotus on siiski tinglik, sest tänapäeval on loominguga edastamise võimalused avardunud olulisel määral, näiteks võib kinosaal või DVD vahendusel kodus nautida maailma tipplavastusi, tarbekunstil võib olla praktiline väljund ja siin on raske piiri tõmmata disainiga, interneti vahendusel saab osa virtuaalnäitustest jne. Arvestades tänapäeva väga kiirelt arenevat loomemajanduse mõistet, on EKI 13 valdkonda käsitletud eraldi ja iga antud töö kasutaja võib teha loominguks just selliseid grupeerimisi, mida peab vajalikuks.

Eesti loomemajanduse kaardistamise metoodika edasiarendamine

Selleks, et tagada andmete ülevaatlikkus ja võrdlusvõimalus alates 2003. aastast põhineb uurimismetoodika varem läbiviidud uuringute metoodikal ja andmeallikatel. Metoodikat on aastate jooksul täiustatud vastavalt rahvusvahelistele arengusuundadele. Lähtudes andmete kättesaadavusest ja võrreldavusest rahvusvaheliste uuringutega kaasati metoodika täiustamise protsessi EAS ja Kultuuriministeerium. Tuginedes varasemate kaardistuste käigus saadud kogemustele ning teades andmete kättesaadavusest tulenevaid piiranguid, töötati välja iga loomemajanduse valdkonna (muusika, disain, kunst, käsitöö jms) jaoks oma spetsiifiline uurimismetoodika, mis tulenes antud valdkonna eripäradest. Vajaduse selle järele tingis peamiselt asjaolu, et riiklik statistika ei võimaldanud koguda piisavalt vajalikku informatsiooni.

2009. aastal lisandusid kaks kultuuripärandi valdkonda: käsitöö ja raamatukogud. 2013. aasta uuring kaardistab eelmise uuringuga sarnaselt kolmteist loomemajanduse valdkonda (trükitähtedes):

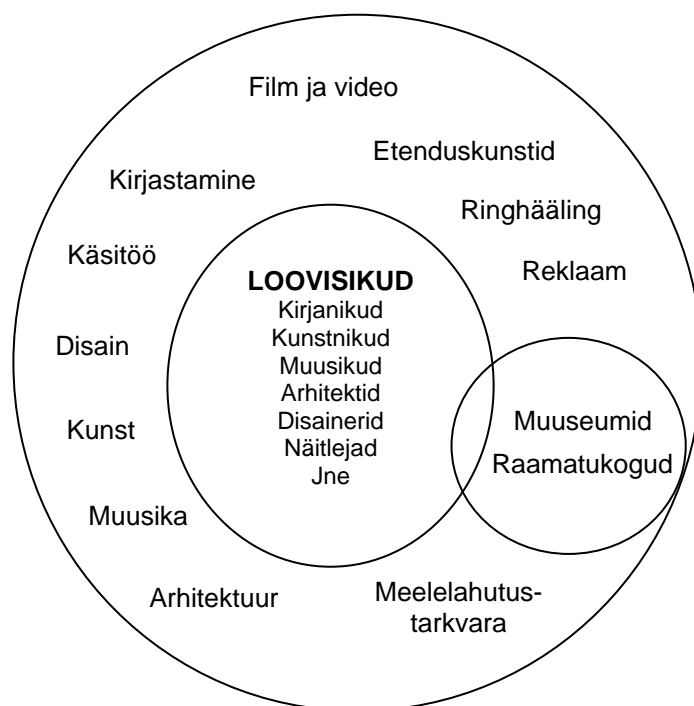

VALDKOND	ALAVALKKOND
ARHITEKTUUR	<ul style="list-style-type: none">• arhitektuur• sisearhitektuur• maastikuarhitektuur• ehituslik insener-tehniline projekteerimine (seotud tegevusala)
Audiovisuaalvaldkond	<ul style="list-style-type: none">• FILM JA VIDEO• RINGHÄÄLING
DISAIN	<ul style="list-style-type: none">• tööstus- ja unikaaldisain• graafiline disain
ETENDUSKUNSTID	<ul style="list-style-type: none">• teater• tants• festivalid
KIRJASTAMINE	<ul style="list-style-type: none">• kirjastamine• trükindus (seotud tegevusalad)
Kultuuripärand	<ul style="list-style-type: none">• KÄSITÖÖ• MUUSEUMID• RAAMATUKOGUD
KUNST	<ul style="list-style-type: none">• kujutav kunst• tarbekunst• kunstitarbed, restaureerimine (seotud tegevusalad)
MEELELAHUTUSTARKVARA	<ul style="list-style-type: none">• mobiili-, <i>online</i>-, arvuti- ja konsoolimängud• meelelahutuskeskkonnad
MUUSIKA	<ul style="list-style-type: none">• autorid ja interpreedid• tootmine• agentuurid ja kontserdikorraldajad• festivalid• erakoolid, muusikariistade tootmine ja müük, helisalvestiste paljundus ja müük, kontserdikorralduse abitegevused (seotud tegevusalad)
REKLAAM	<ul style="list-style-type: none">• reklaamindus• meediavahendus

Töös eristati valdkonna tuumikalasid ning seotud alasid, mis teenindavad tuumikalasid ning edastavad neid laiemale üldsusele. Sellist põhimõtet on töös arvestatud neljas valdkonnas – arhitektuur on tuumikala ja ehituslik insener-tehniline projekteerimine sellega seonduv ala, sama-

moodi on kirjastamine tuumikala ja trükindus sellega seotud ala, kunstivaldkonnas on kunstitarvete müüki ja restaureerimist käsitletud seotud tegevusalana ning muusika puhul moodustavad tuumiku autorid, interpreedid, fonogrammitootjad, kontserdi- ja festivalikorraldajad ning seotud aladeks on erakoolid, muusikariistade tootjad ja müüjad, helisalvestiste paljundajad ja müüjad ning kontserdi korraldust abistavad tegevused.

Loomemajanduse keskmes on loovisikud, st kirjanikud, muusikud, kunstnikud, disainerid, käsitöölised, arhitektid, näitlejad, tantsijad jt. Loovisikud on iseendale tööandjaks või töötavad loomeettevõtetes ja muudes majandussektorites (nt infotehnoloogia, kaubandus, tööstus), kus panustavad kõrgema majandusliku lisandväärtuse loomisesse. Mõned majanduse sektorid on keskenud loomingu kättesaadavaks tegemisele ja sõltuvad täielikult loovisikute tegevusest, nt trükitööstus, helisalvestiste tootjad. Muuseumid ja raamatukogud on erilised loomemajanduse valdkonnad, seal tegeletakse loomingu säilitamise, eksponeerimise ja kasutusse andmisega.

Erinevaid loomemajanduse valdkondi iseloomustab üha süvenev interdistsiplinaarsus ja jätkuv integreerumine teiste kultuurivaldkondadega. Valdkondadevaheline piirjoon on õhuke ja aja jooksul muutunud, näiteks on kunst lähedastes seoses disaini ja käsitööga, audiovisuaalvaldkonnas on tihedalt põimunud filmi ja video ning ringhäälingu ettevõtted. Siiski on loomemajanduse ettevõtted lähtuvalt põhitegevusalast püütnud jaotada eri valdkondadesse.

Riikliku statistilise, Äriregistri ja muude andmeallikate informatsiooni kogumine, tellimine, töötlus ja analüüs

Eesti loomemajanduse kaardistamisel võeti majandusinfo kogumisel aluseks Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008), mis on rahvusvaheliselt ühtlustatud klassifikaatori NACE Eesti versioon. Uurimus annab majandus-statistilise ülevaate Eesti loomemajanduse valdkondade mahust 2011. aastal, trendidest perioodil 2003-2011 ja loomemajanduse olulisust Eesti majanduses. Majanduslike näitajateks kasutati valdkonnas töötavate inimeste arvu, ettevõtete arvu, müügitulu (kogutulu), puhaskasumit, lisandväärtust jne. Riikliku statistika analüüsi tulemusena toodi välja loomesektori osakaal hõivest, ettevõtlusest, SKP-st jms.

Riikliku statistika peamiste allikatena kasutati Statistikaameti ja Äriregistri andmebaase, lisandmeallikatena kaasati Kultuuriministeerium, loomeliidud ning vajadusel muud statistikat oma-avad asutused. Andmeallikad on kirjeldatud järgmises peatükis ja valdkondlikes ülevaadetes.

Alates 2009. aastast registreerivad kõik füüsilisest isikust ettevõtjad oma tegevuse Äriregistris ja mittetulundusühingud esitavad Äriregistrile majandusaasta aruande. Valdkondade koondnäitajad sisaldavad mittetulundusühingute ja nende töötajate arvu ning tulu ettevõtlusest. Füüsilisest isikust ettevõtjad on arvesse võetud töötajate arvu ja tulude numbrites. Kuigi statistika on paranenud, on suurenenud oht loovisikute topeltarvestuseks, kuna tegutsetakse erinevate ettevõtete ja asutuste juures, omatakse oma firmat. Lisaks ei ole mõnedes loomemajanduse sektorites levinud töötajate arvu taandamine täistööajale, mis tähendab, et kõik projektides osalevad loovisikud on olenemata ajalisest panusest arvesse täistööajaga.

Ekspertidelt intervjuude käigus andmete kogumine, töötlus, analüüs

Ekspertidelt oli intervjuude käigus andmete kogumine vajalik seetõttu, et statistiline andmestik ei võimaldanud saada kogu analüüsiks vajalikku informatsiooni. Otseste majandusandmete puudumisel püüti neid ekspertide hinnangute korrast tuletada kaudsetest andmetest. Valdkonna loome-ettevõtjate ja organisatsioonide esindajatega lepitati kokku kohtumine, suheldi telefoni ja e-posti teel. Ekspertidid andsid väärtuslikku sisulist informatsiooni andmete tõlgendamise ja laiemalt valdkonna toimimise kohta. Spetsiaalse uurimismetoodika väljatöötamine ja info kogumine ekspertidelt oli vajalik eelkõige kunsti, disaini, muusika ja käsitöö valdkonnas.

Uringuaruande kirjutamine

Olemasolevale statistilise informatsioonile ja ekspertide hinnangutele tuginedes koostati iga valdkonna uuringu esialgne versioon. Lisaks hetkeolukorra kaardistusele analüüsiti trende loomemajanduse kujunemise kohta aastatel 2007-2011 ning kajastati kogu loomemajanduse sektori olulisust tööhõives ja Eesti sotsiaalmajanduslikus arengus. Uuringus anti statistiline ülevaade valdkondade hariduse olukorrast viimastel aastatel, kasutades alusmaterjalina 2005. ja 2009. aasta kaardistamisi ja valdkondlike arengustrateegiaid, toodi välja valdkonna sisemised tugevused

ja nõrkused ning väliskeskkonnast tulenevad arenguvõimalused ja ohud (nn SWOT analüüs) ning kirjeldati võimalikke arenguprognose lähiaastateks.

Uuringuaruanne andis iga valdkonna kohta informatsiooni järgnevalt:

1. PAKKUMINE

- Ettevõtete arv
- Töötajate arv
- Turu maht (loomingu maht, toodangu/teenuste käive)
- Väliskaubandus (ekspordivõime, ekspordimaht, eksporditurud, impordi osatähtsus)
- Juhtivad ettevõtted valdkonnas ja nende ärimudelid

2. NÕUDLUS (TARBIMINE)

- Siseturu tarbimismaht
- Avaliku sektori huvid

3. ORGANISATSIOON JA POLIITIKA

- Finantseerimine (riiklikud toetusmeetmed, kohalikud omavalitsused, fondid, äritulu)
- Organiseeritus (liidud, arenduskeskused, ühendused, nende liikmete arv)
- Seosed teiste majandusharude ja tegevusvaldkondadega
- Seosed teiste loomemajanduse valdkondadega

4. HARIDUS

- Haridusvõrk
- Koolide lõpetanute arv (s.o potentsiaalne loomeinimeste hulk)

5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA OHUD

6. ARENGUPROGNOOS

Loomemajanduse kaardistamisel tuli arvestada teatud piirangutega, mis tulenesid info olemasolust ja töö ajalisest ning finantsilisest mahust. Loomemajanduse analüüsimisel lähtuti järgnevalt.

1. Hõlmati professionaalne loomemajandus, st ettevõtted, asutused, sihtasutused, mittetulundusühingud ja füüsilisest isikust ettevõtjad, kes müüvad oma loomingut (teenust ja kaupa) ning teenivad sellega oma põhissetuleku.
2. Analüüsi all oli loomemajanduse see osa, mis tugineb professionaalsele haridusele. Nii jäid välja näiteks isetegevuslikud näiteringid, koorid, tantsurühmad, maalijad jne. Need inimesed tegelevad loominguga suuresti kas väikese lisaissetuleku saamiseks või puhtalt isetegemise rõõmust ja enamasti ise finantseerivad oma hobi. Oskused omandatakse kas algtasemel koolis, kursustel või iseõppimise teel. Antud töös käsitletakse loomemajanduse raames põhiliselt neid loojaid, kes on saanud oma erialal kesk- või kõrgtasemel hariduse. Muidugi on siin iga loomemajanduse valdkond eripärane. Nii on kirjanikud väga erineva haridusliku taustaga ja mõnedel erialadel võib kõrgprofessionaaliks tõusta ilma erialast haridust omamata (näiteks

reklaam, film). Sel juhul oli valikukriteeriumiks kuulumine erialaliitu, mis on Eestis üheks loomeinimese professionaalsuse kinnituseks.

3. Hõlmati need ettevõtted, kes tegutsevad loomemajanduses oma põhitegevusalana ning kelle toodangu ja teenuste tootmine ja pakkumine põhineb suures osas autorite loomingul. Kui mõne juhtiva ettevõtte puhul oli teada, et muud tegevusalad annavad olulise panuse ettevõtte müügituludesse, siis võeti arvesse ainult loometegevuse osakaal kogu ettevõtte müügituludest.
4. Kaardistuses eristati valdkonna tuumikalad ja nendega seotud tegevusalad. Ajalistes võrdlustes võrreldakse näitajaid loomemajanduse laiemas tähenduses, st kokku nii tuumikalad kui nendega seotud tegevusalad.

Loomemajanduse majanduslik kaardistamine lähtus sellest, et koostatud ülevaade oleks võrreldav teiste riikide samateemaliste ülevaadetega, oleks võrreldav 2005. ja 2009. aasta uuringu tulemustega ning oleks tulevikus korduvuuringutes kasutatav loomemajanduses aset leidvate muutuste analüüsil. Võrreldavus tugineb statistikale, arvandmetele.

Valdkondlike ümarlaudade korraldamine ja uuringuaruande täiendamine vastavalt ümarlaudadel ekspertidelt laekunud informatsioonile

Valdkondlikud ümarlauad korraldati eesmärgiga arutada ekspertidega läbi uuringu esialgne versioon. Ümarlaud viidi läbi iga valdkonna kohta eraldi ning osalema kutsuti vastava valdkonna ettevõtjad ja organisatsioonide esindajad, Kultuuriministeeriumi valdkonna nõunik ja EAS-i esindaja. Enne ümarlaua kohtumisi saadeti kõigile osalejatele töö esmaversioon tutvumiseks ja ümarlaual arutlusele tulevad teemad.

Ümarlaudadel tutvustati uuringu peamisi majandus-statistilisi näitajaid, üheskoos mõeldi läbi ja koostati uus valdkonna SWOT analüüs, kirjeldati loomemajanduse seoseid teiste ühiskonna- ja majandusharudega, analüüsiti Eesti loomemajanduse arengupotentsiaali ja esitati lähiaastate arenguprognosis. Ekspertide toel määratleti loomemajanduse arengut puudutavad olulised küsimused ja probleemid, mis vajavad lähiaastatel tähelepanu ning toodi välja prioriteedid, millist tuge ja abi ootavad erinevad loomemajanduse valdkonnad riigilt sektori edasiseks arenguks ning ekspordipotentsiaali suurendamiseks. Peale ümarlaudu oli ekspertidele võimalik saata ettepanekuid e-posti teel. Uuringuaruannet täiustati ekspertide arvamuste, hinnangute ning soovitude alusel. Ümarlaudadel kogutud informatsioon oli üheks oluliseks uuringuaruande sisendiks.

Uuringuaruande esitamine ja uuringu tulemuste esitlemine

Kogutud info ja teostatud analüüsi põhjal esitati EAS-le vahearuanne 1. veebruariks 2013. aastal. Uuringuaruande lõppversioon valmis 30. juuniks 2013. aastal.

Uuringu põhijäreldustest koostatakse esitus, mis edastatakse EAS-le ja Kultuuriministeeriumile. Uuringu tulemusi esitletakse tellijale ja avalikkusele, esitlemise aeg ja koht lepitakse EAS-i ja Kultuuriministeeriumiga täiendavalt kokku.

Uuringu teostamise ajakava

Tegevus	Teostamise tähtaeg
Lepingu sõlmimine	September 2012
Metoodika täiustamine	Oktoober – november 2012
Andmete kogumine ja töötlemine (Statistikaamet, Äriregister, muud andmeallikad)	Detsember 2012 – märts 2013
Loomemajanduse ettevõtete juhtide ja katusorganisatsioonide juhtide intervjuerimine	Detsember 2012 – aprill 2013
Vahearuande esitamine	01.02.2013
Uuringu valdkondlike ülevaadete tellijale tutvumiseks esitamine	Märts – mai 2013
Ümarlaudade korraldamine valdkondade esindajatega ja uuringuaruande täiendamine vastavalt ümarlaudadel ekspertidelt laekunud informatsioonile	Märts – mai 2013
Uuringu lõppraporti koostamine (kokkuvõte, järeldused, ettepanekud)	Mai – juuni 2013
Uuringu tellijale tutvumiseks ja vastuvõtmiseks esitamine	Kokkuleppel tellijaga
Uuringu lõppversiooni valmimine ja tellijale üleandmine	30.06.2013
Uuringu tutvustamine avalikkusele	Kokkuleppel tellijaga

1.3. ANDMEALLIKAD

Loomemajanduse uuringu vajaduse tingib regulaarse riikliku statistika puudumine antud valdkonnas, eriti puudutab see loomeettevõtete majandus-statistilisi näitajaid. Andmeid kõigi valdkondade kohta koguti EKI poolt allolevatest allikatest. Paljudes valdkondades kasutati teisigi andmeallikaid, neile on viidatud valdkondlikes ülevaadetes.

1. ETTEVÕTLUSE MAJANDUSNÄITAJAD

1.1. Statistikaameti ettevõtlusstatistika

Statistikaameti (SA) ettevõtlusstatistika üldkogumi moodustavad äriühingud, mis on kantud Äriregistri andmebaasi alusel moodustatud majanduslikult aktiivsete ettevõtete nimekirja ehk statistilisse profiili. Valikuuringuga kogutud andmed laiendatakse üldkogumile. Valim kaasab kõik riigi ja kohaliku omavalitsuse äriühingud, erasektoris 20 ja enama hõivatuga äriühingud ning väikeettevõtete (1-19 hõivatut) hulgast tehakse tegevusalade ja hõivatute gruppide kaupa lihtne juhuslik valik. Loomemajanduse ettevõtted on valdavalt väikesed ja kaasatud juhuvaliku meetodil.

1.2. Äriregistri andmed

Äriregistri andmed tuginevad ettevõtete majandusaasta aruannetele. Võrreldes eelmise uuringuga on FIE-de ja mittetulundusühingute andmete kogumises toimunud muutused. Enne 2009. aastat oli FIE-l Äriregistris registreerimise kohustus, kui maksustatav käive ületas kalendriaasta algusest arvates 250 000 krooni (ca 15 978 eurot). Alates 2009. aastast registreerivad kõik FIE-d oma tegevuse Äriregistris, mis võimaldab koguda andmeid nende arvu kohta. Andmed ettevõtlustulu kohta esitavad FIE-d Maksu- ja Tolliametile, kes edastab need Statistikaametile. Küllaltki oluline osa tegevusest toimub mõnes loomemajanduse sektoris mittetulundusühingute kaudu, kellel tekis alates 2009. aastast kohustus esitada Äriregistrile majandusaasta aruanne, mis võimaldab koguda andmeid nende arvu, hõivatute ja ettevõtlustulu kohta.

Paljudel ettevõtetel on oma põhitegevuse kõrval veel teisi tegevusalasid. Kaardistamisel on ettevõtted liigitatud vastavasse loomemajanduse valdkonda oma põhitegevusala järgi, seejuures on majandusnäitajad võetud arvesse ettevõtte kogu tegevuse kohta (kogumüügitulu jne). Kui sektori juhtivate ettevõtte puhul oli teada, et loometegevus moodustab ainult osa ettevõtte müügituludest, siis võeti arvesse ainult loometegevuse müügitulud.

Ülevaate koostamisel võeti aluseks Eesti tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008), mille järgi on ettevõtted kodeeritud 5-kohalise EMTAK 2008 koodi järgi. Selle alusel saab vastavate tegevusalade kohta välja tuua summaarse müügitulu. Praktikas ei kontrollita EMTAK koodi vastavust ettevõtte tegelikule profiilile, mistõttu on tegevusvaldkonna määramine ainult koodi põhjal ebatäpne. On ettevõtteid, mis on registreeritud koodide all, kuid tegelikult valdkonnaga seost ei oma ja on ettevõtteid, mis kasutavad valdkonna koodide asemel teisi valdkondi kirjeldavaid koodide. Seega ainult tegevusalade klassifikaatorile tuginemine ei anna objektiivset pilti loomemajandusest. Selleks, et kirjeldada hetkeolukorda, tuli EKI-l andmeid suures mahus puhastada ja täien-

dada. Kõige puudulikum või puudub riiklik statistika muusika valdkonna, kunsti, meelelahutus-tarkvara ning käsitöö kohta.

Alates 2005. aastast kehtib Loovisikute ja loomeliitude seadus. Kui vabakutseline loovisik saab seaduse alusel loometoetust või -stipendiumi, siis hetkel kehtiva korra kohaselt on tal Äriregistris registreerimise kohustus. Seega isikute hulk, kes ei kajastu riiklikus statistikas ja kelle kohta puudub majandusinfo, on ekspertide hinnangul väike.

2. STATISTIKAAMETI RAHVA- JA ELURUUMIDE LOENDUSE ANDMED

Loomemajanduses hõivatute arvu sai ligikaudselt hinnata 2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse põhjal. Andmed täiendasid ja võimaldasid teostada võrdlust Äriregistrist saadud andmetega, kuid ei asendanud neid.

3. STATISTIKAAMETI LEIBKONDADE KULUTUSTE UURINGUD

Statistikaamet korraldas regulaarseid leibkonnauuringuid (sealhulgas leibkonna kulutuste kohta) aastatel 1995-2007 ja sellega alustati taas 2010. aastal. Uuringute valimi aluseks on kõik Eestis alaliselt elavad leibkonnad ja inimesed. Kokku küsitletakse ligikaudu 1% rahvastikust, kelle tulemusi laiendatakse kogu elanikkonnale. Uuring toob välja leibkonna kulutused kultuurile, vaba aja kaupadele ja teenustele. Uuringu põhjal valminud artiklites on aastate lõikes välja toodud leibkonna kulutused audiovisuaalsele kunstile ja muusikale, esituskunstidele, kultuuripärandile (muuseumide ja näituste külastused), trükiteodangule ja visuaalsele kunstile.

4. STATISTIKAAMETI KULTUURIVALDKONNA STATISTIKA

Statistikaameti kultuurivaldkondade statistika hõlmab järgnevaid loomemajanduse valdkondi: film, muuseumid, muusika, raamatukogud, ringhääling, teater ja trükiteodang. Lisaks analüüsitakse Ajakasutuse uuringu raames vähemalt kümneaastaste Eesti inimeste kultuurielus osalemist uuringule eelnenud 12 kuu jooksul.

5. KULTUURIMINISTEERIUMI ANDMED

Antud uuringu koostamise käigus tehti koostööd Kultuuriministeeriumi vastava valdkonna nõunikega, keda täname igakülge abi ja saadud infomaterjalide eest.

Arhitektuur	Yoko Alender	Kultuuriministeeriumi nõunik
Film	Edith Sepp	Kultuuriministeeriumi nõunik
Ringhääling	Peeter Sookruus	Kultuuriministeeriumi osakonnajuhataja
Etenduskunstid	Hillar Sein	Kultuuriministeeriumi nõunik
Kirjastamine	Asta Trummel	Kultuuriministeeriumi nõunik
Kunst	Maria-Kristiina Soomre	Kultuuriministeeriumi nõunik
Muuseumid	Marju Reismaa	Kultuuriministeeriumi nõunik
Raamatukogud	Meeli Veskus	Kultuuriministeeriumi nõunik
Rahvakultuur	Eino Pedanik	Kultuuriministeeriumi nõunik
Muusika	Siiri Siimer	Kultuuriministeeriumi nõunik

6. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI EESTI HARIDUSE INFOSÜSTEEMI (EHIS) ANDMED

Eesti Hariduse Infosüsteem on riiklik register, mis kogub haridusinformatsiooni. Registriandmetele tuginedes koostati statistiline ülevaade hariduse olukorrast loomemajanduse valdkonnas, sealhulgas kirjeldati haridusvõrk, õpetatavad erialad ja koolide lõpetanute arvud.

7. ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE SIHTASUTUSE ANDMED

Uuringu üheks eesmärgiks oli anda ülevaade loomeettevõtjate hinnangutest EAS-i poolt käivitatud loomemajanduse teadlikkuse tõstmise ja tugistruktuuride toetusmeetmetele. EAS-i andmetele tuginedes anti igas valdkonnas statistiline ülevaade loomemajanduse tugistruktuuride ja loomeettevõtete toetustest.

8. EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU ANDMED

Eesti Rahvusraamatukogu statistilised andmed raamatukogude ja rahvusbibliograafia kohta aitasid koostada ülevaadet raamatukogude, kirjastamise ja muusika valdkonnast.

9. RAHANDUSMINISTEERIUMI INFORMATSIOON

Rahandusministeeriumi koduleheküljel on avalik teave riigi ja kohalike omavalitsuste eelarvete ja nende täitmise kohta.

10. LOOMELIITUDE JA TEISTE ÜHENDUSTE ANDMED

Uuringu käigus suheldi paljude loomeliitude, ühenduste, sihtasutuste jt esindajatega, keda täname igakülgse abi ja info jagamise eest.

11. EKSPERTINTERVJUUD

Uurimistöö käigus viidi läbi telefoniintervjuusid, kohtuti ning peeti aktiivset kirjavahetust erinevate valdkondade ekspertidega, ettevõtjate ja loovisikutega. Ekspertide loetelud on toodud iga valdkonna analüüsi juures. Valdkonnaüleste ettevõtluspoliitika meetmete konsultandiks oli EAS-i ettevõtete võimekuse divisjoni ekspert Anu-Maaja Pallok ning ettevõtlus ja innovatsioonikeskuse nõunik Eero Raun. Täname kõiki eksperte ja konsultante meeldiva koostöö eest.

12. OTSING INTERNETIST JA MEEDIAST

Väga palju informatsiooni otsiti interneti vahendusel ja meediast (sh trükiväljaannetest). Viited konkreetsetele infoallikatele sisalduvad töödes.

13. VALDKONDADE ÜMARLAUAD

Olulise panuse ja lisaväärtuse uuringusse andsid valdkondlikud ümarlauad. Kokku viidi läbi 13 ümarlauda, see tähendab üks ümarlaud igas loomemajanduse valdkonna kohta. Ümarlauad viidi

läbi valdkonna ekspertidega – olenevalt valdkonnast osalesid EAS-i, Kultuuriministeeriumi, loomeliitude ja teiste organisatsioonide ja ettevõtete esindajad ning loovisikud.

Enne ümarlaua toimumist saadeti kõigile ekspertidele antud valdkonna uurimistöö esialgne tööversioon tutvumiseks. Ümarlaval eesmärgiks oli täpsustada ja arutada läbi iga valdkonna:

- mõisted ja faktid;
- SWOT analüüs (valdkonna tugevused, nõrkused, arenguvõimalused, ohud);
- arenguprognosis lähemaks 3-5 aastaks;
- juhtivate ettevõtete ärimudelid;
- ootused riigi toetusmeetmetele, sealhulgas EAS-i toetusmeetmetele järgmise finantsperioodi (2014-2020) kavandamise valguses;
- hariduse olukord.

Ümarlaua ekspertide arvamused, hinnangud ja soovitusel olid oluline sisend töö edasisel täiendamisel ja rõhuasetuste seadmisel.

Uurimistöö käigus selgus, et infoallikad ei vasta endiselt täielikult uurimistöö vajadustele:

- riikliku statistika süstematiseerimise registrid (EMTAK) ei võimalda jätkuvalt piisavalt hästi kirjeldada tänapäeva globaliseeruvat ja integreeruvat majandust. Paljud uued elukutsed, ametid ja ettevõtete tegevuse tüübid ei sisaldu registrites;
- olemasolev riiklik statistika on sageli vasturääkiv ja kasutades erinevaid infoallikaid, võib ühe loomesektori kohta leida erinevaid arvandmeid;
- Äriregister sisaldab palju eksitavat informatsiooni: osad koodid peegeldavad Äriregistri otsingul nii vana (EMTAK 2003) kui uut (EMTAK 2008) tegevusala (näiteks EMTAK kood 90021, kus lavakunsti abitegevused on segamini prügikogumise ja veoga), samuti jäävad sisse ettevõtted, kellel kunagi oli kood olnud, kuid tänaseks on juba kehtetu;
- Äriregistri süsteemis tekitab ettevõtjatele endiselt segadust üleminek uuele klassifikaatorile, st firmad on ennast kodeerinud valede tegevusalakoodide alla;
- osade valdkondade kohta puudub riiklik statistika (näiteks muusika, kujutav ja tarbekunst, käsitöö, disain); käsitöö ei ole eristatav rahvusvahelise klassifikaatori järgi; disain on ametlikus ettevõtlusstatistikas küll välja toodud, kuid ei ole teada palju töötab ja teenivad tulu disainerid teistes majandussektorites (tööstuses, tehnoloogiaettevõtetes, kaubanduses jne);
- loomeliidud ei oma enamasti ülevaadet kogu sektori kohta, vaid ainult oma liikmete kohta ning üldiselt ei omata majandustegevust puudutavat informatsiooni;
- osad ettevõtjate liidud ei soovi jagada neil olemasolevat majandusinformatsiooni, hinnates seda kommertssaladuseks.

Puudused infoallikates ja andmete kättesaadavuses raskendavad loomajanduse statistilise ülevaate koostamist, mis on aga vajalik riiklike toetusmeetmete väljakujundamiseks, sest raske on toetada valdkonda, mille kohta puudub objektiivne informatsioon. Nii peaks riik edaspidi panusta-

ma kultuuri ja loomemajanduse kohta käiva statistika korrastamiseks ning looma kindlad info kogumise teed ja meetodid. Heaks näiteks on Eesti Teatri Agentuur, kes kogub põhjaliku statistika teatrite loomingu mahu, külastatavuse ja majandustegevuse kohta. Loomemajanduse ühekordse kaardistamise uuringud ei saa kuidagi asendada vajadust koguda regulaarselt antud sektorite kohta olulisemat majandusinfot.

Antud uurimistöös on põhiliselt kasutatud 2011. aasta andmeid, sest see on viimane kõige täielikumalt andmetega varustatud aasta. Kus võimalik ja vajalik, on lisatud varasemad ja hilisemad aastad. Kui ühe valdkonna kohta oli olemas mitu erinevat statistilist näitajat, siis kokkuvõtete tegemiseks leiti valdkonna ekspertidega kõige tõenäosem näitaja, mis seostus teiste antud valdkonda iseloomustavate näitajatega.

1.4. LOOMEMAJANDUSE MAHT EESTIS

Loomemajanduse sektoris oli Eestis 2011. aastal hõivatud üle 29 tuhande töötaja, mis moodustas 4,8% Eesti töötavast rahvastikust (SA andmetel 2011. aastal 609,1 tuh inimest). Võrreldes 2007. aastaga on hõivatute osakaal suurenenud (2007. aastal 4,3%). Kõige suurem oli töötajate arv muusika valdkonnas, kus koos seotud tegevusalaga oli hõivatud 5800 inimest, mis moodustab 20% loomemajanduse töötajate arvust. Kirjastamine ja sellega seotud trükinduse ala oli töötajate arvu poolest teiselt kohal (4844 töötajat) ja etenduskunstide valdkond kolmandal kohal (3343 töötajat). Kõige väiksem oli hõivatute arv disainiteenust pakkuvates (600 töötajat) ja meelelahutuse tarkvara loovates firmades (610; tabel 1.1).

Töötajate arvu sisse on arvestatud loomemajandusega seotud ettevõtetes ja asutustes tegutsevad kõik töötajad, kuid ei ole arvesse võetud ajutiste töö-ettevõtulepingute alusel töötavaid loominguulisi töötajaid, keda mõnes sektoris on rohkelt, kuid kelle kohta statistiline aruandlus puudub. Muusika ja etenduskunstide valdkonna töötajate arvus võib esineda kattuvus, kuna üks muusik või näitleja on enamjaolt tegev mitmes kollektiivis ja võib omada ühte või enamat firmat, olla registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana. Töötajate arvu sisse ei ole kaasatud teistes majandussektorites töötavaid loovisikuid, näiteks disainereid, kes töötavad tööstusettevõtetes või IT firmades, mis tähendab, et tegelik töötajate arv on suurem. Mujal sektoris töötavate loovisikute arvu ja tulude kohta puudub majandus-statistiline ülevaade, mistõttu ei ole neid võimalik uurin-gusse lisada. Lisaks töötab osa inimesi loovisikutena, kelle tegevuse kohta puudub statistiline aruandlus, kuid ekspertide hinnangul on nende arv väike.

Tabel 1.1. Eesti loomemajanduse majanduslikud näitajad 2011. aastal

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv	Töötajate arv	Kogutulu, mln €
ARHITEKTUUR*	1 223	3 048	109
FILM JA VIDEO	363	1 092	44
RINGHÄÄLING	89	1 442	117
DISAIN	478	600	13
ETENDUSKUNSTID	315	3 343	53
KIRJASTAMINE*	661	4 844	292
KÄSITÖÖ	198	1 023	12
MUUSEUMID	248	1 586	42
RAAMATUKOGUD	991	2 948	38
KUNST*	151	1 050	6
MEELELAHUTUSTARKVARA	22	610	28
MUUSIKA*	1 495	5 800	135
REKLAAM	832	1 814	178
KOKKU	7 066	29 200	1 067

* sh seotud tegevusala

Loomemajanduse sektoris tegutses 2011. aastal 7066 ettevõtet ja asutust, mis moodustas 11,4% Eesti ettevõtete üldarvust (SA andmetel tegutses 2011. aastal 61 983 ettevõtet). Loomeettevõtete ja -asutuste osakaal Eesti ettevõtete üldarvust oli 2007. aastal veel alla kümnendiku (9,4%). Enim ettevõtteid ja asutusi tegutses suurima hõivatute arvuga muusika valdkonnas. Koos seotud tegevusalaga tegutses 1495 muusikaettevõtet ja -asutust, mis on 21% loomemajanduse ettevõtete ja asutuste koguarvust. Järgnevad arhitektuuri valdkond, kus koos seotud tegevusalaga oli 1223 ettevõtet, mis annab 17% loomemajanduse ettevõtete koguarvust ning raamatukogud (991 raamatukogu, 14%) ja reklaamiettevõtted (832 ettevõtet, 12%; tabel 1.1).

Loomemajanduse ettevõtete müügitulu ja riigilt dotatsiooni saavate asutuste puhul kogutulu oli 2011. aastal üle 1 miljardi euro. See andis 2,3% Eesti ettevõtete müügitulust, mis oli 2011. aastal SA andmetel üle 46 miljardi euro. Võrreldes 2007. aastaga on loomesektori panus vähenenud, sest siis andsid loomeettevõtted ja asutused 2,6% Eesti ettevõtete müügitulust. Suurima tuluga Eesti loomemajanduse valdkonnad olid kirjastamine koos seotud valdkonna trükindusega (292 miljonit eurot, 27% loomemajanduse kogutulust), reklaam (178 miljonit eurot, 17%) ja muusika koos seotud tegevusaladega (135 miljonit eurot, 13%). Väiksema panuse loomemajanduse mahtu andsid kunsti, käsitöö ja disaini valdkond (tabel 1.1).

Lisaks äriettevõtetele töötavad loovisikud füüsilisest isikust ettevõtjatena ja mittetulundusühingutes. Varasemalt oli statistiline aruandlus füüsilisest isikust ettevõtjate ja mittetulundusühingute kohta puudulik, kuid nüüd on see paranenud. Eelnevas tabelis 1.1 toodud näitajad sisaldavad mittetulundusühingute arvu, töötajaid ja tulu ettevõtlusest. Füüsilisest isikust ettevõtjad on arvesse võetud hõive ja tulude näitajates. 2011. aastal tegutses loomemajanduse sektoris kokku 834 mittetulundusühingut, mis andis 12% ettevõtete ja asutuste koguarvust (tabel 1.2). Etenduskunstide valdkonnas tegutses 50% ja muusika valdkonnas 40% ettevõtteid ja asutusi mittetulundusühingu vormis. Arvuliselt oli kõige enam mittetulundusühinguid siiski muusika valdkonnas (kokku 594). Mittetulundusühingutes ja füüsilisest isikust ettevõtjana töötas üle 3500 inimese, mis moodustas 12% töötajate arvust. Nende panus loomemajanduse mahtu oli kokku 30 miljonit eurot. See on küllaltki väike, andes alla 3% loomesektori kogutulust. Suurem osakaal oli mittetulundusühingute ja füüsilisest isikust ettevõtjate tuludel etenduskunstide (18% valdkonna tuludest) ja muusika valdkonnas (8%). Kuna varasemalt oli aruandlus mittetulundusühingute ja füüsilisest isikust ettevõtjate kohta puudulik, siis on nad eelmises kaardistuses arvesse vastavalt võimalustele.

Loomemajanduse analüüsis eristati valdkonna tuumikalad ja nendega seotud tegevusalad. Ajalistes võrdlustes võrreldakse näitajaid loomemajanduse laiemas tähenduses, see tähendab kokku nii tuumikalad kui ka nendega seotud tegevusalad. Seotud tegevusalade eesmärk on toetada loomeprotsessi ja loomingu levitamist, olles seega tihedalt põimunud tuumikaladega. Seotud tegevusalasid käsitleti neljas valdkonnas – muusika, kirjastamine, arhitektuur ja kunst – ja need moodustavad olulise osa valdkonna tuludest. Arhitektuuri valdkonnaga seotud ehituslik insener-tehniline projekteerimine annab 77% valdkonna müügitulust, kirjastamisega seotud trükindus 66% müügitulust, muusikaga seotud tegevusalad 36% kogutulust ning kunstiga seotud kunstitarvete jae-müük ja restaureerimine 25% valdkonna kogutulust (tabel 1.3).

Tabel 1.2. Eesti loomemajanduse majanduslikud näitajad 2011. aastal – mittetulundusühingud ja füüsilisest isikust ettevõtjad.

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv		Töötajate arv		Kogutulu, mln €	
	Kokku	sh MTÜd	Kokku	sh MTÜd, FIEd	Kokku	sh MTÜd, FIEd
ARHITEKTUUR	1 223	-	3 048	312	109	2,1
FILM JA VIDEO	363	16	1 092	128	44	1,1
RINGHÄÄLING	89	15	1 442	45	117	0,5
DISAIN	478	2	600	124	13	0,6
ETENDUSKUNSTID	315	156	3 343	1 430	53	9,7
KIRJASTAMINE	661	28	4 844	220	292	1,6
KÄSITÖÖ	198	15	1 023	526	12	3,1
MUUSEUMID	248	-	1 586	-	42	-
RAAMATUKOGUD	991	-	2 948	-	38	-
KUNST	151	8	1 050	...	6	...
MEELELAHUTUSTARKVARA	22	-	610	-	28	-
MUUSIKA	1 495	594	5 800	737	135	11,1
REKLAAM	832	-	1 814	41	178	0,5
KOKKU	7 066	834	29 200	3 563	1 067	30,3

Tabel 1.3. Eesti loomemajanduse majanduslikud näitajad 2011. aastal – seotud tegevusalad

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv		Töötajate arv		Kogutulu, mln €	
	Kokku	sh seotud tegevusalad	Kokku	sh seotud tegevusalad	Kokku	sh seotud tegevusalad
ARHITEKTUUR	1 223	783	3 048	2 154	109	84
KIRJASTAMINE	661	332	4 844	2 468	292	193
KUNST	151	11	1 050	29	6	1,5
MUUSIKA	1 495	214	5 800	491	135	48

Loomemajanduse valdkondade finantseerimise mudelid on väga erinevad. Uuringus on kaardistatud nii vabas turukonkurentsisis raha teenivad ettevõtted kui ka riigilt dotatsiooni saavad asutused. Mitte kõik loomemajanduse valdkonnad ei tegutse kommertseesmärkidel, vaid neil on oluline roll kultuuri säilitamisel, väärtustamisel, levitamisel, regionaalarengus või teiste loome- ja majandussektorite toetamisel. Loomemajanduse sektoris tegutsevad asutused said 2011. aastal avalikult sektorilt toetusena põhitegevuseks 121 miljonit eurot. Seega 11% loomemajanduse sektori kogutulust tuli peamiselt riigilt, vähem kohalikul omavalitsuselt ja muudest allikatest. Avalik sektor panustab olulisel määral kultuuripärandi hoidmisse – 92% raamatukogude kogutulust ja 52% muuseumide kogutuludest oli põhitegevuse rahastamine avaliku sektori poolt. Samuti

panustab avalik sektor teatri- ja tantsukunsti (43% valdkonna kogutulust andis avalik sektor), ringhäälingu valdkonnas Eesti Rahvusringhäälingusse (22%), filmi ja video valdkonda (11%) ning muusika valdkonnas kolme riikliku kontserdiorganisatsiooni (Eesti Kontsert, Eesti Filharmonia Kammerkoor, Eesti Riiklik Sümfooniaorkester), kolme munitsipaalset kontserdiorganisatsiooni (Tallinna Filharmonia, Pärnu Linnaorkester, Narva Linna Sümfooniaorkester) ja Eesti Laulu ja Tantsupeo SA tegevusse (7%; tabel 1.4). Kaudsemalt on avaliku sektori toetus loomemajandusele suuremgi, näiteks on reklaamivaldkonnas oluliseks tellijaks riik, sama võib öelda arhitektuurivaldkonna kohta.

Lisaks otsesele tegevustoetusele panustab avalik sektor laiemalt loomemajanduse sektori ja selle ettevõtete arengusse. Olulised loomesektori rahastajad on Eesti Kultuurkapital, Kultuuriministerium, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Hasartmängumaksu Nõukogu, Eesti Rahvuskultuuri Fond ja kohalikud omavalitsused. Loomemajanduse tugistruktuure ja ettevõtteid toetati 2011. aastal 43 miljoni euroga, sealhulgas enim etenduskunstide ja muusika valdkondi. Jagatavate toetuste summad sõltuvad majandusolukorrast. Samuti sõltub väljamaksmine toetusprogrammide raha- jaotuse eripäradest, näiteks muuseumid said suuri toetusi EAS-st aastatel 2008-2010, trükitööstuse ettevõtteid 2009. ja 2010. aastal, kuid tabel kajastab ainult 2011. aastat.

Tabel 1.4. Eesti loomemajanduse kogutulu, sealhulgas avaliku sektori toetused põhitegevuseks ja toetused valdkonna arenguks 2011. aastal (mln eurot)

Valdkond	Kogutulu	sh avaliku sektori toetused põhitegevuseks	Avaliku sektori toetused valdkonna arenguks
ARHITEKTUUR	109	-	1
FILM JA VIDEO	44	5	2
RINGHÄÄLING	117	26	-
DISAIN	13	-	0,7
ETENDUSKUNSTID	53	23	16
KIRJASTAMINE	292	-	5
KÄSITÖÖ	12	-	0,3
MUUSEUMID	42	22	0,9
RAAMATUKOGUD	38	35	0,2
KUNST	6	-	2
MEELELAHUTUSTARKVARA	28	-	-
MUUSIKA	135	10	15
REKLAAM	178	-	-
KOKKU	1 067	121	43,1

Töö üheks eesmärgiks oli anda ülevaade loomeettevõtjate hinnangutest EAS-i poolt käivitatud loomemajanduse teadlikkuse tõstmise ja tugistruktuuride toetusmeetmetele. EAS toetas loomemajanduse tugistruktuure ja ettevõtteid perioodil 2007-2012 ligi 40 miljoni euroga, sealjuures

muuseumide valdkonda 26 miljoni euroga. Lisaks muuseumide valdkonnale said suuremaid toetusi filmi ja video ning arhitektuuri valdkond. Loomemajanduse tugistruktuuride programmist rahastati Eesti Disainikeskust, Eesti Arhitektuurikeskust, Eesti Muusika Arenduskeskust, Eesti Filmi Sihtasutust, Eesti Teatri Agentuuri, Eesti Kirjastuste Liitu, Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskust, Tartu Loomemajanduskeskust ning Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskust. Programmi rahaline maht oli perioodil 2007-2012 ligikaudu 6,2 miljonit eurot. Nüüd on oluline, et keskused hakkaksid funktsioneerima ja toetama valdkonna ettevõtete arengut – oluline on luua ettevõtlust soosiv keskkond, toetada ettevõtete konkurentsivõime suurenemist, soodustada koostööd ja sünergia ning edendada valdkonna ekspordivõimekust.

Selleks, et Eesti andmeid paremini võrrelda teiste riikidega, saab uuritavaid valdkondi grupeerida vastavalt Euroopa Komisjoni (EK) loomemajanduse uuringule, mille kohaselt eristatakse: tuumik, kultuuritööstuse ja loovtööstuse valdkonnad (tabel 1.5). Tuumik kultuurivaldkonna moodustavad EK jaotuse alusel etenduskunstid, kunst ja kultuuripärand. 2011. aastal oli neis valdkondades 1903 ettevõtet ja asutust, mille kogutulu oli 151 miljonit eurot ja töötas 9950 inimest. Kultuuritööstuse valdkonnad on audiovisuaalvaldkond, meelelahutustarkvara, kirjastamine ja muusika. Kultuuritööstuse valdkond andis 2011. aastal suurima panuse Eesti loomemajandusse – seal tegutses 2630 ettevõtet ja asutust, mille kogutulu oli 616 miljonit eurot ja hõivatud oli 13 788 inimest. Loovtööstuse valdkondades, mis haarab arhitektuuri-, disaini- ja reklaamiettevõtteid, tegutses 2533 ettevõtet, töötas 5462 inimest ja teeniti müügitulu 300 miljonit eurot.

Loomemajanduse valdkondade suhtarvud võimaldavad sektori ettevõtteid võrrelda Eesti keskmise ettevõttega. Loomemajanduse erinevate valdkondade ettevõtted on vägagi erineva suuruse ja tootlikkusega. Keskmise loomemajanduse ettevõtte ja asutuse tulu oli 2011. aastal 150,9 tuhat eurot ja võrreldes 2007. aastaga on see vähenenud 35%. Eesti keskmises ettevõttes vähenes tulu ettevõtte kohta samal perioodil 11%. Loomemajanduse valdkondade ettevõtted on oluliselt väiksema tuluga kui Eesti ettevõtted keskmiselt (SA andmetel 2011. aastal 745,8 tuhat eurot ettevõtte kohta). Eesti keskmisest tootsid enam tulu ringhäälingu ettevõtted ja asutused (keskmiselt 1318,3 tuhat eurot ettevõtte ja asutuse kohta) ning meelelahutustarkvara ettevõtted (keskmiselt 1252,6 tuhat eurot ettevõtte kohta; tabel 1.6). Väikseima keskmise tuluga ettevõtte ja asutuse kohta olid disaini- ja kunstiettevõtted ning raamatukogud.

Loomemajanduse ettevõttes ja asutuses töötas 2011. aastal keskmiselt 4,1 inimest (tabel 1.7). Kui võtta arvesse mittetulundusühingute ja füüsilisest iskutest ettevõtjatena tegutsevad loovisikud on sektori ettevõtte ja asutuse keskmine töötajate arv 2,8 inimest. Võrreldes 2007. ja 2003. aastaga on 2011. aastal ettevõtete keskmine töötajate arv veelgi vähenenud. Kuigi samasugune trend iseloomustab Eesti ettevõtteid laiemalt, oli Eesti keskmine ettevõtte loomemajanduse valdkonna ettevõtte suurema töötajate arvuga (SA andmetel oli keskmises Eesti ettevõttes 6,4 töötajat). Kõige suuremad olid 2011. aastal meelelahutustarkvara ettevõtted, kus töötas keskmiselt 27,7 inimest. Järgnesid ringhäälingu (keskmise töötajate arv 18,9 inimest) ja etenduskunstide ettevõtted ja asutused (12). Kõige väiksemad olid disaini (keskmise töötajate arv 1 inimene), arhitektuuri- (2,2) ja reklaamiettevõtted (2,1).

Tabel 1.5. Eesti loomemajanduse majanduslikud näitajad 2011. aastal
Euroopa Komisjoni jaotuse alusel

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv	Töötajate arv	Kogutulu, mln €
TUUMIK KULTUURIVALDKONNAD	1 903	9 950	151
ETENDUSKUNSTID	315	3 343	53
KUNST*	151	1 050	6
MUUSEUMID	248	1 586	42
RAAMATUKOGUD	991	2 948	38
KÄSITÖÖ	198	1 023	12
KULTUURITÖÖSTUSE VALDKONNAD	2 630	13 788	616
FILM JA VIDEO	363	1 092	44
MEELELAHUTUSTARKVARA	22	610	28
KIRJASTAMINE*	661	4 844	292
RINGHÄÄLING	89	1 442	117
MUUSIKA*	1 495	5 800	135
LOOVTÖÖSTUSE VALDKONNAD	2 533	5 462	300
ARHITEKTUUR*	1 223	3 048	109
DISAIN	478	600	13
REKLAAM	832	1 814	178
KOKKU	7 066	29 200	1 067

* sh seotud tegevusala

Loomemajanduses kasutatakse palju tööjõudu töövõtulepingu alusel või ostetakse teenust sisse MTÜ-lt või FIE-lt. Nii pole osades ettevõtetes üldse põhikohaga töötajaid, vaid kõik töö tehakse ära lepinguliste töötajatega ja omanikud saavad omanikutulu. Lepingulised töötajad töötavad projektipõhiselt ja sageli mitmes loomemajanduse valdkonnas ning mitme firma jaoks. Lepinguliste töötajate üle aruandlus puudub ja eksperthinnangu korras ei osata nende arvu täpselt määrata. Antud kaardistuses on fikseeritud vaid põhikohaga töötajate arv, kuid tulu arvestuses kajastub lepinguliste töötajate poolt loodud tulu.

Ühe töötaja kohta toodetud tulu oli loomemajanduse ettevõttes 2011. aastal 37 tuhat eurot, mis on ligi kümnendiku madalam kui 2007. aastal, kuid 19% kõrgem kui 2003. aastal (tabel 1.8). Eesti ettevõtluses toodetav keskmine tulu töötaja kohta oli SA andmetel 117 tuhat eurot aastas, seega kolm korda kõrgem kui keskmises loomemajanduse ettevõttes ja asutuses. Eesti ettevõtete tulu töötaja kohta on kogu vaadeldaval perioodil kasvanud. Loomemajanduse sektoris oli suurim tulu töötaja kohta reklaami (98 tuhat eurot töötaja kohta), ringhäälingu (81 tuhat eurot töötaja kohta) ja kirjastamise valdkonnas (koos seotud tegevusalaga 60 tuhat eurot töötaja kohta). Kõige madalam tulu töötaja kohta oli kunsti (6 tuhat eurot töötaja kohta), käsitöö (12 tuhat eurot töötaja kohta) ja raamatukogude valdkonnas (13 tuhat eurot töötaja kohta).

Tabel 1.6. Eesti loomemajanduse suhtarvud – tulu ettevõtte/asutuse kohta.

Valdkond	Tulu ettevõtte kohta, tuh €		
	2003	2007	2011
ARHITEKTUUR	109,5	136,3	88,9
FILM JA VIDEO	168,4	190,1	120,5
RINGHÄÄLING	558,8	1 104,2	1 318,3
DISAIN	49,5	42,7	26,6
ETENDUSKUNSTID	611,9	418,8	166,6
KIRJASTAMINE	514,1	601,5	441,9
KÄSITÖÖ	...	90,2	59,9
MUUSEUMID	86,1	134,6	169,9
RAAMATUKOGUD*	...	35,6	38,4
KUNST	70,5	69,6	38,9
MEELELAHUTUSTARKVARA	440,3	1 544,9	1 252,6
MUUSIKA	355,1	332,6	90,5
REKLAAM	253,3	344,4	214,1
KOKKU	262,8	232,3	150,9
SA andmetel Eesti ettevõtete keskmine	613,9	840,0	745,8

* rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude kogutulu alusel

Tabel 1.7. Eesti loomemajanduse suhtarvud – keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses

Valdkond	Keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses			
	2003	2007	2011*	2011**
ARHITEKTUUR	4,3	3,5	2,0	2,2
FILM JA VIDEO	7,0	4,7	2,6	2,8
RINGHÄÄLING	13,2	20,6	16,2	18,9
DISAIN	2,3	1,0	1,0	1,0
ETENDUSKUNSTID	44,9	21,4	2,9	12,0
KIRJASTAMINE	13,7	10,4	6,7	7,3
KÄSITÖÖ	...	8,5	1,4	2,7
MUUSEUMID	7,5	6,9	6,4	6,4
RAAMATUKOGUD	...	2,9	3,0	3,0
KUNST	15,1	10,7	1,0	7,3
MEELELAHUTUSTARKVARA	16,7	29,5	27,7	27,7
MUUSIKA	12,7	9,6	2,7	5,6
REKLAAM	3,9	3,3	2,1	2,1
KOKKU	8,6	5,7	2,8	4,1
SA andmetel Eesti ettevõtete keskmine	11,0	8,9	6,4	6,4

* FIE on arves kui ettevõtte

** arvutatud äriühingute (OÜ, AS) ja asutuste arvu ning töötajate arvu põhjal (va FIE'd, MTÜ'd)

Tabel 1.8. Eesti loomemajanduse suhtarvud – tulu töötaja kohta aastas.

Valdkond	Tulu töötaja kohta, tuh €		
	2003	2007	2011
ARHITEKTUUR	25	38	36
FILM JA VIDEO	24	41	40
RINGHÄÄLING	42	54	81
DISAIN	21	41	21
ETENDUSKUNSTID	14	20	16
KIRJASTAMINE	38	58	60
KÄSITÖÖ	...	11	12
MUUSEUMID	12	19	27
RAAMATUKOGUD*	...	12	13
KUNST	5	7	6
MEELELAHUTUSTARKVARA	26	52	45
MUUSIKA	28	35	23
REKLAAM	64	105	98
KOKKU	31	41	37
SA andmetel Eesti ettevõtete keskmine	56	95	117

* rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude kogutulu alusel

Eesti loomemajanduse ekspordimaht on väike, mille üheks oluliseks põhjuseks on sektori ettevõtete väiksus ja vähene koostöö. Üheks erandiks on meelelahutustarkvara ettevõtted, mis ekspordivad pea kogu oma toodangu. 2011. aastal moodustas meelelahutustarkvara ettevõtete eksport 96% müügitulust. Kirjastamise valdkonnaga seotud trükinduse tegevusalal oli ekspordi osakaal 2011. aastal ligikaudu 42% müügitulust, reklaami valdkonnas umbes kolmandik müügitulust ja disainifirmade müügitulust andis eksport 30%. Tingituna loomemajanduse valdkondade eripärast, on tihedalt rahvuskultuuri ja keelega seotud või kohapeal tarbimiseks mõeldud etenduskunstid, ringhääling ja muuseumid väikese ekspordimahuga. Teiselt poolt on tänapäeva tehnoloogilised võimalused oluliselt avardanud loomingu edastamise võimalusi. Mitmete valdkondade osas võiks eksport olla palju olulisem kui see praegu on – seda saab öelda eelkõige arhitektuuri, disaini ning filmi ja video osas.

Aastatel 2003-2007, mil majandus kasvas keskmiselt 8,1% aastas, oli olukord loomemajandussektorile soodne, kuid 2008. aasta majanduslangus tõi kaasa siseturu mahu olulise vähenemise. 2011. aastal oli üldine majandusolukord mõnevõrra paranenud. Perioodil 2003-2007 kasvasid loomesektori kogutulud keskmiselt 89%. Vahepealne majanduskriis annab veel loomemajanduse sektoris tunda. Perioodil 2007-2011 on loomemajanduse kogutulud vähenenud 7% (tabelid 1.9 ja 1.10). Eesti ettevõtted tervikuna on majanduskriisist taastunud kiiremini ja viimasel viiel aastal on tulud kasvanud 4%. Loomemajanduse sektoris on tulud kõige enam kasvanud perioodil 2007-

2011 meelelahutustarkvara valdkonnas (62%), mis on kiirelt arenev ja tegutseb globaalsel turul. Samal perioodil on kasvanud muuseumide (44%), etenduskunstide (32%) ja ringhäälingu valdkond (31%), mille kogutulused aitab katta riik. Müügitulu on vähenenud valdkondades, mis sõltuvad majanduse konjunktuurist – reklaami (-29%), kirjastamise (-16%) ja arhitektuuriettevõtetes (-7%). Majanduse kosumisel hakkavad neis valdkondades taas tellimused ja tulud pikkamööda kasvama. Samuti mõjutab majanduskriisi jätkuvalt kunsti, käsitöö ja disaini valdkonda.

Aastatel 2007-2011 lisandus loomemajanduse sektorisse 2145 ettevõtet ja asutust (tabel 1.9). Ettevõtete ja asutuste arv on loomemajanduses kasvanud viimase viie aasta jooksul kiiremini kui Eesti ettevõtluses tervikuna – vastavalt loomemajanduses 44% ja Eesti ettevõtluses 17% (tabel 1.10). Loomesektori ettevõtete ja asutuste arvu kasvu saab osaliselt kanda mittetulundusühingute statistika paranemise arvele muusika (594 mittetulundusühingut) ja etenduskunstide valdkonnas (156 mittetulundusühingut; tabel 1.2). Kuigi ettevõtete arvu kasv on olnud loomemajanduse sektoris kiirem kui Eesti majanduses tervikuna, siis on kasv saavutatud läbi olemasolevate ettevõtete fragmenteerumise. Lisandunud ettevõtted on väikeettevõtted ja olemasolevad ettevõtted ei ole aktiivselt liitunud ega konsolideerunud. Osalt on tegemist ka nn sundettevõtlusega, kus loomeinimesed seatakse fakti ette, et neid ei võeta töölepingu alusel tööle vaid oodatakse, et nad teeks MTÜ või hakkaks FIE-ks, et siis nii teenust sisse osta.

Eestis tervikuna on perioodil 2007-2011 ettevõtete keskmine töötajate arv vähenenud. Eesti ettevõtluses on töötajate arv SA andmetel viie aastaga vähenenud 16%, kuid loomemajanduse valdkonnas oli hõivatute arv kasvanud 4%. Taas võib kasv tulla mittetulundusühingute ja füüsilisest isikust ettevõtjate kohta käiva statistika paranemisest, sest eelmises kaardistuses sai nende kohta käivat informatsiooni arvesse võtta veel lünklikult. Samuti võib mõnedes valdkondades olla oht töötajate arvu topeltarvestuseks. Kui loomemajanduse töötajate arvust võtta maha mittetulundusühingute töötajad ja füüsilisest isikust ettevõtjate arv (kokku 3563; tabel 1.2), siis on sektori ettevõtete ja asutuste töötajate arv vähenenud võrreldes 2007. aastaga. Kõige jõudsamalt on viimasel viiel aastal kasvanud meelelahutustarkvara ettevõtete töötajate arv (88%; tabel 1.10). Järgnevad muusika ja etenduskunstide valdkonnad, kus on paranenud statistika mittetulundusühingute ja füüsilisest isikust ettevõtjate kohta ning disaini valdkond, kus muutus töötajate arvu leidmise meetodika (st eelmises kaardistuses oli töötajate arv alahinnatud). Kõige suurem vähenemine oli toimunud käsitöö valdkonnas (-27%), seda füüsilisest isikust ettevõtjate arvu vähenemise tõttu. Ligi neljandik on vähenenud reklaami ja ligi viiendik kirjastamise valdkonna töötajate arv. Siiski võib valdkonna ekspertidele tuginedes kokkuvõttes öelda, et kui arvestada mittetulundusühingutes hõivatute ja füüsilisest isikust ettevõtjatega, on töötajate arv loomemajanduse sektoris kasvanud, mis näitab taas, et sektor muutub üha enam üksiktegijatel põhinevaks. Töö käigus ilmnes, et osal loomemajanduse ettevõtetel/asutustel on suuri raskusi majandusaasta aruandes töötajate ümberarvestamisega täistööajale ja loetakse kokku isikuid (arvestamata tema koormust). Seda esineb rohkem muusikasektoris ja etenduskunstide valdkonnas. See võib kunstlikult suurendada töötajate arvu.

Tabel 1.9. Eesti loomemajanduse üldnäitajad 2003–2011

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv			Töötajate arv			Kogutulu, mln €		
	2003	2007	2011	2003	2007	2011	2003	2007	2011
ARHITEKTUUR	467	861	1 223	2 030	3 049	3 048	51	117	109
FILM JA VIDEO	93	225	363	650	1 050	1 092	16	43	44
RINGHÄÄLING	82	81	89	1 080	1 670	1 442	46	89	117
DISAIN	173	334	478	400	350	600	9	14	13
ETENDUSKUNSTID	47	95	315	2 110	2 030	3 343	29	40	53
KIRJASTAMINE	410	578	661	5 600	6 010	4 844	211	348	292
KÄSITÖÖ	...	165	198	...	1 403	1 023	...	15	12
MUUSEUMID	200	217	248	1 493	1 499	1 586	17	29	42
RAAMATUKOGUD	...	1 125	991	...	3 253	2 948	...	40	38
KUNST	68	101	151	1 028	1 081	1 050	5	7	6
MEELELAHUTUSTARKVARA	9	11	22	150	325	610	4	17	28
MUUSIKA**	270	403	1 495	3 430	3 850	5 800	96	134	135
REKLAAM	488	725	832	1 920	2 381	1 814	124	250	178
KOKKU	2 307	4 921	7 066	19 891	27 951	29 200	608	1 143	1 067

Tabel 1.10. Eesti loomemajanduse üldnäitajate muutus aastatel 2003-2007 ja 2007–2011, %-des

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv		Töötajate arv		Kogutulu	
	2003-2007	2007-2011	2003-2007	2007-2011	2003-2007	2007-2011
ARHITEKTUUR	84	42	50	0	130	-7
FILM JA VIDEO	142	61	62	4	173	2
RINGHÄÄLING	-1	10	55	-14	95	31
DISAIN	93	43	-13	71	66	-11
ETENDUSKUNSTID	102	232	-4	65	38	32
KIRJASTAMINE	41	14	7	-19	65	-16
KÄSITÖÖ	...	20	...	-27	...	-20
MUUSEUMID	9	14	0	6	70	44
RAAMATUKOGUD	...	-12	...	-9	...	-5
KUNST	49	50	5	-3	47	-16
MEELELAHUTUSTARKVARA	22	100	117	88	329	62
MUUSIKA	49	271	12	51	40	1
REKLAAM	49	15	24	-24	102	-29
KOKKU	113	44	41	4	89	-7
SA andmetel Eesti ettevõtete keskmine	44	17	16	-16	97	4

Statistikaameti andmetel oli 2011. aastal Eesti ettevõtluses loodud lisandväärtuse suhe müügitulusse 20%. Loomemajanduse ettevõtetes ja asutustes on töajookulude osakaal kõrgem kui näiteks tööstuses ja kaubanduses ning kasutades SA informatsiooni lisandväärtuse ja müügitulu suhte kohta loomemajanduse valdkondades¹, võttis EKI eksperthinnangu korras loomemajanduse lisandväärtuse suhteks müügitulusse 40%.

Analüüs näitab, et 2011. aastal toodeti loomemajanduse sektoris lisandväärtust 426 miljonit eurot, mis on 4,5% kaupu ja mittefinantsteenuseid tootvate ettevõtete poolt loodud lisandväärtusest (SA andmetel 9428 miljonit eurot) ja 2,7% Eestis toodetud SKP-st (15 951 miljonit eurot) (2007.aastal 2,9%).

Seega moodustas loomemajanduse sektor 2011. aastal, nii nagu ka 2003. ja 2007. aastal, ligikaudu 3% Eesti majandusest.

Uuringus on kaardistatud loomemajanduse ettevõtted ja asutused ning füüsilisest isikust ettevõtjad, kuid loovisikud töötavad paljudes teistes majandussektorites, näiteks disainerid ja kunstnikud on hõivatud kaubanduses, tööstuses, IT firmades. Muudes majandusharudes hõivatud loovisikute arvu ja tulude kohta puudub majandus-statistiline ülevaade. Loovisikute potentsiaalset arvu saab ligikaudselt hinnata viimastel aastakümnetel kõrgkoolide lõpetanute järgi või tugineda valdkonna ekspertide hinnangutele. Mujal sektorites loodud loovisikute tulused on raske hinnata, kuna nende üle ei peeta ettevõtetes eraldi arvestust.

Loomemajanduse kaardistus haarab professionaalset loometegevust, see tähendab loovisikuid, kellel on erialane haridus ja kellele loominguga tegelemine annab põhisissetuleku. Uuringu vaatluse alt on väljas harrastustegevus, sealhulgas harrastuskunstnikud, -muusikud, -tantsijad, -käsitöölised, huvialaringid, kultuurimajad ning muusika- ja kunstikoolid (va äriühingutena tegutsevad muusikakoolid). Kuigi harrastustegevus ei tooda lisandväärtust majanduslikus mõttes, on see siiski väga oluline. Harjumust ja huvi loominguga tegelemise vastu tuleb kasvatada ja arendada varasest east, et hoolitseda järeltuleva loovisikute põlve eest. Harrastustegevus pakub emotsionaalset naudingut, suurendab eluga rahulolu, parandab inimeste vahelisi suhteid ja on oluline loomemajanduse taustsüsteemis, sest kasvatab oskust hinnata ja tarbida professionaalsete loovisikute loomingut.

Loomeinimestele on läbi ajaloo olnud enam iseloomulik vaba mõttelend ja väiksem huvi komertsmaailma vastu. Kultuuristatistika on traditsiooniliselt mõõtnud peamiselt kultuuri sisu – etenduste arvu, ilmunud raamatute arvu jne. Viimaste aastakümnete kogemus maailma loomemajanduse arengute osas kinnitab siiski, et lähendades ja põimides loomeinimeste ja muude majandussektorite tegevust ning kasutades kultuuri vallas ettevõtluse põhitõdesid, saavad kasu kõik osapooled. Kui Eesti Konjunktuuriinstituudi 2005.aastal esimese loomemajanduse kaardistamisega alustas, siis oli loomeinimeste poolt päris palju võõristamist ja mõistmatust majandustermi-

¹ Lisandväärtuse suhe müügitulusse mõnedes loomemajanduse valdkondades SA andmetel: raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus 58%, raadioringhääling 50%, silmkoe- ja heegelrõivaste tootmine 46%, arhitekti- ja inseneritegevused (k.a tehniline nõustamine) 45%, raamatu-, perioodika- jm kirjastamine 41%, kinofilmide, videote ja telesaadetega seotud tegevusalad 38%, helisalvestiste ja muusika kirjastamine 34%, trükindus ja selle sidusalad 32%, disainerite tegevus 28%, loome-, kunsti- ja meelelahutustegevus 27%, reklaamindus 24% ning teleprogrammid ja ringhääling 14%.

nite ja majandusülevaate koostamise võimalikkuse suhtes. 2009.aastal sai teise kaardistamise käigus veenduda, et selles vallas tegutsevate inimeste suhtumine oli oluliselt muutunud. Majandusterminid ei olnud enam nii võõrad, tunti huvi nii oma valdkonna kui ka terve loomemajanduse majandusliku kaardistamise vastu ja koostöö nii valdkondade sees kui valdkondadest välja oli muutunud oluliselt konstruktiivsemaks.

Antud uurimistöö käigus ilmnas, et kahjuks pole kultuurivaldkonda puudutav statistika viimase kümne aasta jooksul muutunud paremaks (kohati vastupidi), riiklikes andmebaasides on palju vigu. Soovi korral saada põhjalikum ja süvenenum ülevaade erinevatest loomemajanduse valdkondadest, tuleb suur osa informatsioonist ise algallikatest koguda, töödelda ja analüüsida.

2008-2009. aasta majanduskriis tabas paljusid loomemajanduse valdkondi valusalt. Tingituna elanike sissetulekute langusest vähenes kultuurinõudlus ja paljud niigi hapras seisus loomemajanduse ettevõtted said arengus tagasilöögi. Riigieelarvest toetatavad valdkonnad pääsesid kriisist isegi stabiilsemalt kui vabal turul tegutsejad (näiteks reklaam, arhitektuur). Majanduskriisist tingituna ei ole viimase 5 aasta jooksul suudetud saavutada neid eesmärke, mida 2007. aastal loodeti. Ettevõtted ei ole muutunud tugevamaks ja konkurentsivõimelisemaks ja ekspordivõime on väike. Samas võib lugeda positiivseks, et majanduskriisi käigus on suudetud oma ettevõtteid enamasti töös hoida. Paljud loomeinimesed suutsid olla rasketes oludes paindlikud ja olid aktiivsed otsides uusi tuluteenimise võimalusi ning koostöövõimalusi avaliku sektori ja teiste loomeinimestega. Nüüd – majanduse taastudes, ollakse turul kogenenumatena, koostööaldimatena ja paremini ette valmistatud majandus tsüklilisteks arenguteks. 2013. aasta kaarditus näitas, et loomemajanduse ettevõtetel on suur huvi oma valdkonna majandusnäitajate suhtes ja ettevõtetega saab arutada valdkonnale väga olulisi probleeme – ettevõtete konkurentsivõime, majanduslik hakkamasaamine ja mõistlikud ärimudelid.

Riigil on võimalus ja kohustus igati toetada loominguks sobiliku keskkonna kujundamist. Maksimaksja rahaga saab toetada ja sihipäraselt arendada valdkonda aga vaid siis, kui majandusstatistika on korrektne, aruandlus korras ja tegemist on registreeritud majandusega. Antud töö autorid loodavad, et selle uuringuga on tehtud järjekordne väike samm aitamaks kaasa loomemajanduse nõudluse ja pakkumise analüüsile ja loomeinimeste ning muu reaalmajanduse paremale integreerumisele.

Nii nagu ka 2005. ja 2009. aastal, peab ka 2013. aastal märkima, et loomemajanduse konkurentsivõimelisus ja integreeritus teiste majandussektoritega peaks tulevikus oluliselt kasvama.

Lähema viie aasta jooksul võib eeldada, et ebastabiilses väliskeskkonnas saab Eesti majandusareng ja riigieelarve kasv olema mõõdukad (2-4% aastas). Loomeinimeste sissetulekute suurendamiseks saavad lisavahendid tulla rohkem vabalt turul ja seega peab suurenema loomemajandusettevõtete suutlikkus iseseisvalt tulu teenida. Kui viimaste aastate trend on olnud paljude väikeettevõtete teke, siis nüüd oleks vajalik ettevõtete ühinemine, parem koostöövõime teiste ettevõtetega. Elanike pereelarvaed on hapras tasakaalus, sundkulutuste osakaal suur ning pere elarve piiratus võib sundida piirama kultuuritarbimist. Hoidmaks kultuuritarbijaid peavad loome-

majanduse inimesed tegema suuremaid pingutusi oma loomingu (toodete/teenuste) paremaks tutvustamiseks ja sobitumiseks konkurentsitihedasse majandusse.

Tuleviku edu suhtes on kriitilise tähtsusega loomemajanduse sektori parem koostöö erinevate majandusharudega. Nii saab Eestis turismi arendada läbi välituristidele täiendavate kultuuriteenuste pakkumise. Tööstusettevõtete tootearenduse ja innovatsiooni üks orgaaniline osa peaks olema tootedisain. Muuseumid, näitused, IT ja filmisektor saaks teha palju tihedamat koostööd haridussektoriga jne.

Väga oluline on ekspordivõime arendamine ja ekspordivõimaluste otsimine. Oluline on siin loomemajanduse spetsialistide ja ettevõtete omavaheline tihedam koostöö. Välisellimuste leidmiseks ja täitmiseks on vaja teatud “minimaalset võimekust” ja Eesti ettevõtete väiksuse juures on selline võimekus saavutatav vaid ettevõtete liitumise ja koostööga.

1.5. VALDKONDADE LÜHIKIRJELDUSED

Arhitektuur

Eesti arhitektuur on tugevate professionaalsete traditsioonidega ja hea mainega nii Eestis kui rahvusvahelises ulatuses. Aastatel 2006-2008 olid majandusolukord ja nõudlus arhitektidele soodsad, kuid 2009. aasta majanduslangus tõi kaasa siseturu mahu olulise vähenemise. Hinnatase langes, mis tekitas surve töö kvaliteedile. Taastumine algas 2011. aastal.

Arhitektuuri tuumikalal tegutses 2011. aastal 440 ettevõtet, mis on 45 ettevõtet rohkem kui 2007. aastal. Arhitektuuribüroode ja füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate arhitektide 2011. aasta müügitulu 25,3 miljonit eurot oli nõudluse vähenemise tõttu oluliselt väiksem kui 2007. aastal. Käivet vähendas hinnataseme langus. Arhitektuuriettevõtetes oli 778 töötajat, koos 116 FIE-na töötava arhitektiga oli hõivatuid kokku 894, mis on veerandi võrra vähem kui 2007. aastal. Arhitektuuribürood on enamasti väikesed – keskmine töötajate arv oli 2011. aastal 2 inimest.

Arhitektuuri valdkonnas tegutses Eestis 2011. aastal koos seotud tegevusala ehitusliku inseneritehnilise projekteerimisega 1223 ettevõtet, mis on 362 ettevõtet enam kui 2011. aastal. Valdkonna 2011. aasta müügitulu oli 109 miljonit eurot, mis moodustas 10% Eesti loomesektori tulust. Töötajaid oli valdkonnas 3048 ning see on samal tasemel 2007. aastaga.

Kümne suurema arhitektiettevõtte ekspordimaht oli 2011. aastal 411 tuhat eurot, tervikuna koos samade ettevõtete inseneriteenustega 1,6 miljonit eurot. Olulisemateks välisurgudeks olid 2011. aastal Soome, Ukraina, Valgevene ja praeguseks on suurenenud Aafrika projektide osakaal. Eksporditegevuses on olnud edukamad suuremad projekteerimisettevõtted, kus projektide arhitektuurne külg on tihedalt seotud insener-tehnilise poolega.

Eesti arhitektuuri tugevateks külgedeks on arhitektuuri professionaalne tase ja heatasemeline haridus. Kuigi potentsiaal tundub olevat suur, siis selle rakendamist rahvusvahelistel turgudel takistab ettevõtete väiksus ja vähene suutlikkus konkureerida rahvusvahelisel turul. Suurimaks probleemiks siseturul on üksnes madalale maksumusele orienteeritud hanked ja ehitusturu suur volatiilsus. Probleeme põhjustab madal arhitektuuri- ja planeerimisalane suutlikkus kohalikes omavalitsustes, arhitektuuriküsimustes kompetentsete spetsialistide puudumine omavalitsustes.

Film ja video

Filmi ja video ettevõtted jaotuvad viide põhikategooriasse: kinofilmide ja videote tootjad; teleaadete tootjad; kinofilmide, videote ja telesaadete järeltootmisega tegelejad; kinofilmide, videote ja telesaadete kinodele ning telejaamadele levitajad ja kinofilmide linastajad.

Filmi ja video valdkonnas tegutses Eestis 2011. aastal kokku 363 ettevõtet, mis oli 138 ettevõtet rohkem kui 2007. aastal. Töötajaid oli 2011. aastal 1092. Valdkonna ettevõtted on enamasti väikesed – keskmise ettevõtte töötajate arv oli 2011. aastal 3 inimest (2007. aastalt ligi 5 inimest). Eesti kino- ja videofilmide tootmise turul tegutseb suur arv filmiettevõtteid (198 kinofilmide ja videote tootjat ning 64 telesaadete tootjat), kelle põhitegevus on suures osas projektipõhine ja

suur osa töötajatest ei ole tööl töölepinguga. Valdkonna kogumüügitulaks oli 2011. aastal 43,7 miljonit eurot. Müügitulu ettevõtte kohta oli keskmiselt 120,5 tuhat eurot. Filmi ja video valdkonna müügitulu moodustas 2011. aastal 4% Eesti loomemajanduse kogumüügitulust.

Valdkonna peamisteks tugevusteks on pikaajalised traditsioonid ning professionaalse ja aktiivse kaadri, sh noorte filmitegijate olemasolu. Eesti filmid linastuvad välisriikidele ja festivalidel ning on rahvusvaheliselt auhinnatud. Välisriikidele kommertsedu on siiski väike ja valdkond võiks olla ekspordivõimelisem. Edasi saab arendada filmide turustamist välisriikide kino- ja televisisse. Potentsiaali on Eestis filmimise ja filmide järeltootmise teenuste pakkumisel teiste riikide spetsialistidele.

Ringhääling

Eestis tegutses 2011. aastal 89 ringhäälinguettevõtet, millest üks oli avalik-õiguslik Eesti Rahvusringhääling (ERR) ning ülejäänud eraõiguslikud ettevõtted. Eestis väljastatud Meediateenuste lubade alusel töötas 9 tele- ja 16 raadioringhäälingu organisatsiooni, mis edastasid 41 tele- ja raadioprogrammi. Lisaks väljastas ERR 7 programmi, kuid ERR ei vaja meediateenuste luba. Peale meediateenuste lubadega organisatsioonide tegutses Eestis 2011. aastal veel 63 muud raadio ja teleringhäälingu valdkonnaga tegelevat ettevõtet, mis olid peamiselt programmide tootjad ja levitajad. ERR-s töötas 2011. aastal 670 ja eraringhäälingu ettevõtetes 772 töötajat, seega kokku 1442 töötajat. Erateleringhäälingu ettevõtetes töötas 562 töötajat (73% eraringhäälingu töötajatest) ja eraraadioringhäälingu ettevõtetes 210 töötajat (27%). Keskmise töötajate arv ühe ringhäälingu ettevõtte kohta oli 16,2. Ringhäälingu valdkonna kogumüügitulu oli 2011. aastal 117,3 miljonit eurot ja see moodustas 11% kogu loomemajanduse sektori tuludest.

Ringhäälingu suurimateks probleemideks on turu väiksuse ja auditooriumi jagunemise tõttu liialt väikesed turunišid. Eesti eraringhääling on sõltuv reklaamirahadest, mille summad on piiratud ja mida peab aina enam jagama teiste meediakanalite, interneti ja sotsiaalvõrgustike vahel. Suurenev konkurents erinevate kanalite vahel toob kaasa orienteerumise meeletahutusele ja programmide pealiskaudsuse.

Disain

Disain on valdkond, mis peaks andma olulist lisaväärtust Eesti tööstuse, kaubanduse ja teenindusettevõtete toodetele ja teenustele. Samas näitas antud kaardistus nii nagu ka 2005. ja 2009. aastal, et Eesti ettevõtted ei pööra piisavalt tähelepanu innovatsioonile ja arendustegevusele. Kuna disain peaks olema üks tootearenduse tähtis osa, siis on disaini võimalused Eesti ettevõtluses üsnagi nõrgalt ära kasutatud ja seda eriti tootedisaini osas, mille nõudlus on suures osas välja kujunenud. Küsitletud 55 töötleva tööstuse ettevõttes oli hõivatud 85 disainerit, sealjuures kõige rohkem rõivatootmises. Eestis töötavate tootedisainerite koguarvu kohta statistika puudub, ka eksperdid ei osanud seda hinnata. Kõige rohkem kasutatakse olemasolevate disainibüroode teenuseid firmade logode ja identiteedi väljatöötamisel. Tootmisettevõtted tellivad tihti pakendi ja brändi disaini, kuid mitte disaini terviklahendusi.

Disainibüroosid oli Eestis 2011. aastal 478 ja koos füüsilisest isikust ettevõtjatega töötas valdkonnas 600 inimest, kuid see ei sisalda teistes majandussektorites hõivatud disainereid. 2007. aastaga võrreldes lisandus 144 disainiga tegelevat ettevõtet ja 250 töötajat. Disainiteenust pakuvad disainibürood on enamuses 1-2 inimese väikeettevõtteid. 2011. aastal oli disainibüroo keskmine tulu ettevõtte kohta 26,6 tuhat eurot.

Disainile spetsialiseerunud firmade ja füüsilisest isikust ettevõtjatena töötavate disainerite müügitulu oli 2011. aastal kokku 12,7 miljonit eurot. Lisaks töötas disainereid reklaamiagentuurides, samuti koostöös arhitektidega ja tarbekunstinikega, infotehnoloogia ettevõtetes, tööstuses ja kaubanduses, kuid neid tulusid ei ole siinkohal arvesse võetud. Viie aastaga on disainibüroode müügitulu vähenenud 11%.

Disainivaldkonna tugevuseks on riikliku tegevusplaani olemasolu, mis kuulub Eesti ettevõtluspoliitika 2007-2013 koosseisu. Loodud tugistruktuurid (Eesti Disainerite Liit ja Eesti Disainikeskus) osalevad aktiivselt disainivaldkonna edasise arengu plaanide väljatöötamises ja elluviimises. On olemas tugev graafiline disain ning on tekkinud mõningad tootedisaini bürood. Disaini valdkonna nõrkuseks on, et valdav osa Eesti reaalmajandus ettevõtetest ei näe disaini potentsiaali strateegiliste eesmärkide saavutamisel ja lisandväärtuse loomisel. Olemasolevad disainibürood on sageli väga väikesed, halva investeerimisvõimekusega ja ei suuda rahvusvahelisel turul konkureerida.

Etenduskunstimid

Etenduskunstide alla liigituvad antud töös teater, tants ja nendega seonduvad festivalid. Eesti teatrikunst on väga pikaajalise traditsiooniga ning riiklikult üks enim toetatav loomemajanduse valdkond. Etenduskunstide valdkonnas jagus 2011. aastal riigipoolset toetust 29 teatrile. Keskmiselt 61% nende teatrite eelarvest kattis riik. Teatrilal oli etendusasutustes 2011. aastal koosseisulisi töötajaid ligi 1800 ja kogutulu oli aastas 37,5 miljonit eurot. Lisaks nendele tegutses valdkonnas veel arvukalt väikseid erateatreid ja etenduskunstidega seotud äriühinguid, mittetulundusühinguid ning füüsilisest isikust ettevõtjaid, kes riigipoolset toetust ei saanud.

Tantsukunsti valdkonnas leidsid kajastamist eelkõige nüüdistantsuga tegelevad ühendused. 2011. aastal tegutses selles vallas 2 riiklikult toetatavat ühendust, kelle kuludest kattis riik ligi 85%. Valdavalt tegeleti nüüdistantsuga siiski ilma riigilt toetust saamata. Nüüdistantsuga oli Eestis seotud ligikaudu 150 inimest, kelle loominguline tegevus oli killustunud eri teatrite, stuudiote, projektide ja koolide vahel.

Kokku tegutses etenduskunstide valdkonnas 2011. aastal 315 etendusasutust, äri- ja mittetulundusühingut ning ühendust. Valdkonnas oli koos füüsilisest isikust ettevõtjatega hõivatud 3343 töötajat ning aasta tulu oli 52,5 miljonit eurot, so 5% loomemajanduse kogukäibest. Eelpool toodud arvust olid 159 etendusasutused ja äriühingud, 1913 töötajaga ning aasta tuluga 42,8 miljonit eurot. Viie aastaga on etendusasutuste ja äriühingute arv kasvanud 67%, töötajate arv aga vähenenud 6% ja keskmine ettevõtte suurus vähenenud 21 inimeselt 2007. aastal 12 inimeseni 2011. aastal.

Eesti kutselise teatri pikk ajalugu, teatrite ja näitlejate kõrge professionaalsus on taganud teatri positiivse maine ja väärtustatuse ühiskonnas. Igati positiivseks tuleb pidada etendusasutuste arvukust, nende territoriaalset jaotumist üle Eesti, repertuaariteatrite püsivust pidevas muutumises ning uute teatriprojektide tekkimist, mis on kindlustanud teatrikülastuste suure arvu. Tantsukunsti, eeskätt kaasaegse tantsu, arengule on igati soodsalt mõjunud valdkonnas tegutsejate parema koostöö vajaduse teadvustamine, kahe hästi organiseeritud tantsulavastusi tootva ühenduse tegevus. Etenduskunsti valdkonna suurimateks probleemideks on suur sõltuvus riigi eelarvelistest vahenditest ja teatrite eelarvete väga habras tasakaal. Nüüdistantsu valdkonnas on mureks organisatsiooniline killustatus ning vähene ja ebastabiilne riigipoolne rahastamine.

Kirjastamine

Kirjastamine on koos seotud tegevusala trükindusega müügitulu poolest Eesti loomemajanduse kõige mahukam valdkond ja töötajate arvu poolest üks suurimaid. Kirjastamise valdkonnas oli 2011. aastal kokku 661 ettevõtet, neis töötas 4844 inimest. Keskmise töötajate arv ettevõtte kohta oli 2011. aastal 7 inimest. Suurim hulk inimesi (2468 inimest) töötas seotud tegevusalal – trükinduses ja selle sidusaladel. Valdkonna kogumüügitulu oli 2011. aastal 292,1 miljonit eurot, millest trükindus andis 192,6 miljonit eurot. Müügitulu ettevõtte kohta oli keskmiselt 441,9 tuhat eurot ja see on võrreldes 2007. aastaga vähenenud. Kirjastamise valdkonna müügitulu moodustas 2011. aastal 27% Eesti loomemajanduse kogumüügitulust.

Konkurents raamatute kirjastamise turul on väga tihe. 2011. aastal vähenes võrreldes 2007. aastaga raamatute kogutrükiarv poole võrra, ajakirjade trükiarv 26% ja ajalehti trükiti 29% vähem. Eestis on vähenenud paberkandjal raamatute ostmine. Kuigi inimesed on aasta-aastalt üha enam hakanud ostma e-raamatuid (2012. aastal 40 876 e-raamatut, 2011. aastal 9532 e-raamatut), on võrreldes paberraamatute ostmisega müüdnud e-raamatute koguarv veel väike. Ajalehtede tellijate arv vähenes ja ajakirjade tellimuste arv kasvas mõneti 2012. aastal võrreldes 2011. aastaga.

Valdkonna tugevusteks on ilmuvate raamatute, ajalehtede ja ajakirjade nimetuste suur arv. Lisaks on Eestis hea kirjastajate ja trükibaasi kvaliteet. Probleemiks on paberkandjal väljaannete (eelkõige raamatute) kallis hind võrreldes Eesti elanike sissetulekutega ja noorte lugemisharjumuse vähenemine. Probleemiks on ka see, et raamatute käibemaksuerisus ei kehti e-raamatutele ja e-väljaannetele.

Käsitöö

Käsitöö valdkonnal, mis pakub rahvapärilisest inspireeritud tooteid, samuti muud käsitöötehnikais teostatud loomingut, on head eeldused aidata kaasa Eesti maine kujundamisele, seda nii välisuristide seas kui välisuristidele laiemalt.

Käesoleva uuringuga loetleti Eestis 183 erinevate loomemajanduslike käsitööaladega tegelevat ettevõtet, kus oli hõivatud 497 töötajat. Käsitöö alal on palju füüsilisest isikust ettevõtjaid ja ettevõtlusega tegelevad mõned mittetulundusühingud. Kõigis ettevõtlusvormides kokku oli käsitöö

alal hõivatuid 1023 ja kogu müügitulu oli 11,9 miljonit eurot. Suuremad käsitööettevõtted on arvestatavad eksportijad. Kümne valikvaatlusse võetud ettevõtte eksportitulu oli 2011. aastal kokku 1,2 miljonit eurot, olulisemad välisturud olid Soome, Rootsi ja Saksamaa. Veebipoodide ja enda kodulehtede kaudu tegelevad müügiga välisturgudele ka väiksemad ettevõtjad.

Valdkonna tugevaiks külgedeks on professionaalsete tööskestega tegijate olemasolu, tugev seos riikliku kultuuripärandiga ja ettevõtluskoolituse arendamine viimastel aastatel. Nõrgaks küljeks on väikesed, meistripõhised ettevõtted, kellest vaid väike osa on huvitatud kasvust.

Muuseumid

Eesti muuseumid on tähtsad elukestva õppe ja hariduse edendamisel ja turismi arendamisel. 2011. aastal tegutses Statistikaameti andmeil 248 muuseumi, sh nii riiklikud, omavalitsuste, ettevõtete, era- ja koolimuuseumid jt. Muuseumides oli 2011. aastal hõivatud 1586 töötajat ja tulud ulatusid 42,1 miljoni euroni (kulud 46,9 miljonit eurot). Tasulistest muuseumiteenustest laekus muuseumidele 2011. aastal 15,7 miljonit eurot, sealhulgas piletimüügist 9,4 miljonit eurot. Muuseumide rahastamine toimub mitmest allikast, neist peamised on Kultuuriministeeriumi muuseumide eelarves ettenähtud rahalised vahendid, Eesti Kultuurkapitali stipendiumid, EAS-i toetused ja kohalike omavalitsuste toetused.

Eesti muuseumivaldkonnas toimub muuseumivõrgustiku korrastamine, lähtudes muuseumide eripäradest ja kohalikest oludest. Samuti on loomisel õiguslik kogumispoliitika ja tähtis on muuseumide arengukava olemasolu. Muuseumid on muutunud küllastajasõbralikumaks ning küllastajate ring laieneb, kuid siin on veel suur arengupotentsiaal. Nii, nagu eelmise uuringu ajal, on jätkuvalt tõsiseks probleemiks muuseumide hoidlate seisukord – ruumipuudus ja olemasolevate hoiutingimuste tase. Muuseumide eelarved on pingelised ning piletite hinnad on viimastel aastatel tõusnud, mis võib kujuneda üheks takistuseks muuseumide küllastamisel

Raamatukogud

Raamatukogude ülevaatesse on kaasatud rahvaraamatukogud, teadus- ja erialaraamatukogud (sh Eesti Rahvusraamatukogu) ja kooliraamatukogud. Rahvaraamatukogud on kohalike omavalitsuste asutused, mille eesmärk on tagada elanikele juurdepääs infole, teadmistele, inimõtte saavutustele ning kultuurile, toetada elukestvaid õpet ja enesetäiendamist.

2011. aasta seisuga oli Eestis kokku 991 raamatukogu, sh 563 rahvaraamatukogu, 51 teadus- ja erialaraamatukogu ning 377 kooliraamatukogu. Raamatukogudes oli 2011. aastal hõivatud 2948 töötajat.

Raamatukogude tulud moodustuvad eelarvelisel tasandil. 2011. aastal saadi 47% tuludest riigieelarvest, 44% kohalike omavalitsustelt ja 9% muudest allikatest, sh annetustest. Kokku olid raamatukogude tulud 2011. aastal 38,1 miljonit eurot. Siin hulgas ei ole kooliraamatukogude tulud-kulud, sest nende üle eraldi arvestust koolides ei peeta.

Hästi välja arendatud rahvaraamatukogude võrk on oluline Eesti kultuuriedasikandja ja tugi-struktuur. Maarajoonides on raamatukogudel kanda oluline roll info vahendajana ja kogukonna tugevdajana. Tallinna Linnaraamatukogu on loonud e-raamatukogu Ellu. Peamisteks valdkonna nõrkusteks on raamatukogutöötajate tagasihoidlik palgatase ja komplekteerimissummade väik-sus. Kooliraamatukogudel napib rahalisi vahendeid uute raamatute ostmiseks ja see võib oma-korda vähendada noorte lugemisaktiivsust.

Kunst

Kunsti käsitletakse antud töös kahe alavaldkonnana: kujutav kunst ja tarbekunst. Kunstnike ring-kond Eestis on organiseerunud erialaliitudesse, regionaalsetesse liitudesse ja loomingulistesse ühendustesse. Suurim professionaalseid kunstnikke, kunstiteadlasi ja kuraatoreid koondav loom-eliit on Eesti Kunstnike Liit. Valdkond põhineb peamiselt üksiktegijatel, kuid tegutsetakse ka ühte või mitmeid kunstiliike hõlmavates rühmitustes. Kunstnikud müüvad oma töid otse ateljee-dest-stuudiost ning läbi kunstigaleriide ja -poodide. Kunsti müügiga tegelevaid galeriisid on Eestis kokku 53. Lisaks äriettevõtetele on päris palju mittetulunduslikke näituseasutusi ja -saale, mis tegelevad peamiselt näituste korraldamisega.

Valdkonnas tegutses 2011. aastal 151 kunstnike ateljeed-stuudiot, kunstinäitusi korraldavat ja kunsti müüvat galeriid, kunstikauplust ja restaureerimisettevõtet, millest viimased on kunstiga seotud tegevusalad. Kunsti alal töötas 2011. aastal 1050 inimest. Valdkonna müügitulu oli 2011. aastal ligi 6 miljonit eurot, sealhulgas otsemüük kunstnikelt 2,7 miljonit eurot, kujutava kunsti galeriide ja kaupluste müügitulu 1 miljon eurot (sh oksjonite käive 30% galeriide müügitulust), tarbekunsti müük galeriide vahendusel 457,3 tuhat eurot, Eesti Autorite Ühingu laekunud autori-tasud 58,8 tuhat eurot, Kultuurkapitali finantseeritud muuseumide ostud 163,2 tuhat eurot ning seotud tegevusalana käsitletud kunstikaupluste ja restaureerimisettevõtete müügitulu 1,5 miljonit eurot.

Valdkonna tugevateks külgedeks on riiklike ja mitteriiklike kunstiinstituutide võrgustik ja hästi toimivad rahvusvahelised suhted, mis paranesid KUMU avamisega. 2011. aastal jõustunud Kunstiteoste tellimise seaduse abil suurenevad lähiaastatel avalikud kunstiteoste tellimused. Valdkonna nõrkuseks on kunstikriitikute ja kuraatorite vähesus ning müüki toetavate mäenedžeri-de nappus. Eesti kunstituru areng võiks edaspidi põhineda keskklassi kaasamisel ja oluline on rahvusvahelise profiiliga kommertsgaleriide ja kunstivahendajate lisandumine.

Meelelahutustarkvara

Eesti meelelahutustarkvara sektoris tegutseb paarkümmend firmat, asukohaga peamiselt Tallin-nas ja Tartus, kellest osa kirjastavad mängu või kujundavad mängudesse tegelaskujusid, teised pakuvad edukalt tarkvara arendust välismaal asuvatele emettevõtetele, arendavad veebikesk-kondi või impordivad mängu. Valdkonnas oli 2011. aastal hõivatud 610 töötajat, kellest valdav osa töötas hasartmängutarkvara arenduskeskustes, kuid järjest suureneb mobiili- ja online-mängude arendajate arv. Edu saavutamisel on mängude arendajatel võimalik teenida kõrgeid ka-sumimäärasid, kuna populaarseid mängu saab töötada välja väikese arvu inimestega. Paraku näi-

tab maailmakogemus, et enamus firmasid jääb äriiselt edutuks ega teeni tehtud kulutusi tasa. Meelelahutustarkvara sektori ettevõtete müügitulu oli 2011. aastal kokku ligi 28 miljonit eurot ja lisandväärtust loodi 22 miljonit eurot, mõlemad näitajad on viimastel aastatel kasvanud. Selles valdkonnas on nii ettevõtete, nende töötajate arv kui ka müügikäive viie aastaga loomemajanduse sektoritest enim kasvanud. Töötajate arv ettevõtte kohta oli siin suurim (27,7 töötajat ettevõttes) ja käive ettevõtte kohta samuti üks suurimaid (1252,6 tuhat eurot ettevõtte kohta). Eesti meelelahutustarkvara firmade kogukasum oli 2011. aastal 3,3 miljonit eurot ja kaks kolmandikku sellest teenis Creative Mobile.

Antud valdkond on kiirelt arenev, omab head ekspordipotentsiaali ja vajab riigi poolt tuge eelkõige IT hariduse arendamiseks ja starditoetusi uutele firmadele.

Muusika

Muusika valdkonnas puudub Eestis endiselt sisulist ja majandustegevust kirjeldav statistika. 2011. aasta kaardistus on koostatud sarnaselt varasematele töödele "käsitööna" kasutades interneti otsingumootoreid, mille põhjal telliti Äriregistrist andmeid. Muusika valdkonnas tegutses 2011. aastal koos seotud tegevusaladega kokku 1495 ettevõtet, neist tuumiktegevusaladel 1281, sh kolm riiklikku ja kolm munitsipaalset kontserdiorganisatsiooni. Hõivatuid oli valdkonnas kokku ca 5800, neist tuumiktegevusaladel 5500. Valdonna hinnanguline kogutulu oli ligikaudu 135 miljonit eurot, sellest tuumiktegevusaladel 87,5 miljonit eurot. Arvestuslikult tehakse aastas 2 miljonit kontserdikülastust ning märkimisväärne on Eesti muusika rahvusvaheline tuntus koorimuusika ja mitmete rahvusvaheliselt tuntud heliloojate, dirigentide, interpretide, ansamblite ja solistide näol. Muusika ekspordi maht ei ole täpselt teada, kuid see on pigem tagasihoidlik. Tuumikvaldkondade ekspordi moodustasid 2011. aastal välismaalt laekunud autoritasud autoritele ja esitajatele ca 1,6 miljonit eurot ning helikandjate müügist, plaadilepingutest, nootide rendist saadud vähesed tulud. Muusikaga seotud tegevusala, muusikariistade eksport oli 2011. aastal 2,1 miljonit eurot.

Valdkonna teenuste mahtu mõjutab oluliselt muusika järjest suurenev pakkumine interneti vahendusel (muusikastrimimine, müük jms) ja elanikkonna kõrge hinnatundlikkus. Plaadimüügi langus on peatunud ja kontsertide arv võib suureneeda tasakaaluks muusikateenuste pakkumisele internetis. Muusikafestivalidel läheb paremini, sest nad on enam organiseerunud, teostavad ühiselt turundustegevusi ja seisavad oma huvide eest ning nende mitmetasandilist positiivset mõju regioonile hakatakse üha enam teadvustama. Tööhõive maht jääb tõenäoliselt samaks, kuid juurde on vaja häid muusikamändžere. Lastemuusikakoolide tegevus on raskendatud alafinantseerimise ja alghariduse vähese väärtustamise tõttu. Koolitatud kohalike tauststruktuuri spetsialistide kompetentsi ja kontaktivõrgustiku kujunemine võtab aega.

Sektori tugevusteks on pikaajaliste traditsioonidega muusikaelu aktiivsus ja mitmekesisus, suurte kogemustega kontserdi- ja festivalikorraldajad ning elanikkonna suur huvi. Sektori nõrkusteks on valdkonnasisene killustatus, vähene koostöövõime ja esialgu veel nõrk kogu muusikavaldkonda hõlmav kompetentsikeskus. Jätakuvalt on probleemiks statistika puudumine, ning nõrk muusikaeksport.

Reklaam

Buumijärgse majanduslanguse tingimustes tegutses Eestis reklaami valdkonnas 2011. aastal 832 ettevõtet, mis on 107 ettevõtet vähem kui 2007. aastal. Töötajate arv oli 2011. aastal 1814 ja see on võrreldes 2007. aastaga vähenenud 24%. Reklaamifirmade müügitulu oli 178,2 miljonit eurot ning moodustas 16,7% loomemajanduse kogukäibest. Valdonna ettevõtteid on valdavalt väikeettevõtteid – 2011. aastal oli ettevõttes keskmiselt 2 töötajat, veel 2007. aastal 3 töötajat ja 2003. aastal 4 töötajat.

Meediareklaami turumaht oli 2011. aastal 72 miljonit eurot ja see on võrreldes 2007. aastaga vähenenud 37%. Meediareklaami turul on viimaste aastate jooksul toimunud suured struktuurimuutused, meediakanalite seas väheneb trükimeedia osatähtsus, suurenevad TV ja interneti osatähtsused.

Reklaamiagentuuride turg on välja kujunenud, firmade loominguline tase on hea ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline. Usaldus reklaamiagentuuride vastu on tugevnenud, nendes tahetakse näha strateegilist partnerit. Suurimaks probleemiks on Eesti turu väiksus, mistõttu kujuneb reklaamisõnumi hind kalliks. Probleemiks on vaid odavamad hinda arvestavad hanked, kus ebaausat konkurentsieelist omavad makse vältivad projektipõhised ettevõtjad. Uudseks ülemaailmseks probleemiks on rahvusvahelised internetis reklaami levitajaid, kes ei allu kohalikele maksuseadustele.

KOKKUVÕTE

1. Perioodil 2007-2011 on kasvanud loomemajanduse sektori ettevõtete/asutuste arv. Töötajate arv on ettevõtetes ja asutustes samal ajal küll veidi kahanenud, kuid võttes arvesse füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevad loovisikud ja mittetulundusühingute töötajad, on sektoris hõivatute arv tervikuna kasvanud. Loomesektori kogutulud on aastate jooksul kahanenud ning jäävad 2011. aastal alla 2007. aasta tasemele. Erinevalt Eesti keskmisest ettevõttest ei ole loomeettevõtted majanduskriisist veel taastunud.
2. Loomemajanduse sektoris töötas 2011. aastal 4,8% Eesti töötavast rahvastikust, ettevõtete ja asutuste arv moodustas 11,4% Eesti ettevõtete üldarvust ning ettevõtete müügitulu ja riigilt dotatsiooni saavate asutuste kogutulu andis 2,3% Eesti ettevõtete müügitulust.
3. Loomemajanduse kaardistamisel selgus, et loomemajanduse osakaal kogu Eestis loodavast lisandväärtusest majandusest on aastatel 2007-2011 natuke langenud – 2,9% SKP-st 2007.aastal 2,7%- ni 2011. aastal.
4. Loomesektori ettevõtete arvu kasv on saavutatud läbi fragmenteerumise, majanduskriisi ajal ei ole ettevõtted liitunud ja konsolideerunud, vaid sektor on muutunud veelgi enam üksikettevõtete põhinevaks. Selle tulemusel on aastate jooksul vähenenud loomeettevõtte keskmine tulu ja töötajate arv.
5. Sarnaselt varasema kahe kaardistusega tuleb tõdeda, et sektori konkurentsivõime suurendamiseks nii sise- kui välisurul on vajalik hoopis olemasolevate ettevõtete tugevnemine. Suurem töötajate arv ja müügiimaht ettevõtte kohta, kasumlikkus ja investeerimisvõime loob aluse välisurudele minekuks. Ühe-kahe-kolme töötajaga väikefirmad ei suuda paraku konkureerida rahvusvahelisel turul. Lisaks takistab edukat tegevust välisurudel loomemajanduse ettevõtete omavaheline vähene koostöö, sest ei tajuta sünergiast tulevaid võimalusi.
6. Loomemajanduse turul on palju väga erinevate omandivormidega tegutsejaid ja puudub ülevaade valdkondade kohta. Mõnes loomemajanduse sektoris tegutseb mingil põhjusel (lihtsam aruandlus, toetuste saamine vm) palju mittetulundusühinguid, kuigi Mittetulundusühingute seadus ütleb, et nende eesmärgiks või põhitegevuseks ei või olla majandustegevuse kaudu tulu saamine.
7. Aastate jooksul on kasvanud loomemajanduse sektoris tegutsejate teadlikkus majandusprobleemidest, oskus vaadata oma valdkonda tervikuna ja oskus seostada loomingut ja ettevõtlust. Samuti saadakse üha enam aru statistilise informatsiooni kogumise vajalikkusest ja tahetakse olla nõ pildil.
8. Kuigi teadlikkus on paranenud, on paljude ettevõtete ja asutuste suutlikkus ettevõtlusega tegeleda endiselt nõrk, eriti seetõttu, et ollakse nii väikesed. Ettevõtjad pelgavad bürokraatiat, mis sageli seisneb vaid vajaduses lihtsalt sõnastada oma äriplaan ja fikseerida olulisemad ettevõtte majandusolukorda iseloomustavad numbrid, peljatakse raamatupidamist, maksuaruandlust ja maksude maksmist.

9. Loomettevõtted ja -asutused on suured ootused pannud riigile. Riigil on väga oluline roll Eesti kultuuri säilitamisel ja edendamisel, kuid paraku on riigi vahendid piiratud ja aastateks ette teada, mis tähendab, et lisatulu on võimalik teenida sise- või välisturult.
10. Olenevalt loomemajanduse valdkonnast erineb rahulolu Eesti kõrgharidussüsteemiga. On sektoreid, kus lõpetajate kvalifikatsiooni peetakse rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliseks, kuid on sektoreid, kus pakutav ei ole kooskõlas ettevõtete reaalse tööjõuvajadusega ja värskeid koolilõpetajaid tuleb hakata ise koolitama. Ühtemoodi leiti, et kõrgharidussüsteemis peaks loovisikutele suunatud majandusainete põhirõhk olema turumajanduse loogika selgitamisel, sealhulgas lepingud, autoriõigused, *management*.
11. Paljudes loomesektorites tekitab muret kõrgkoolieelse hariduse vähenemine ja huviringide kättesaamatus. Algharidus on vähe väärtustatud, puudus on õpetajatest ja õppevahenditest. Selleks, et tagada järeltulev loovisikute põlv, on oluline kasvatada harjumust ja huvi loomingu ja sellega tegelemise vastu juba varasest east. Lasteaegades, üldharidus- ja huvikoolides, kus antakse esimesed teadmised ja praktilised oskused loometegevusest algab publiku kasvatamine, isiksuse ja loova mõtlemise arendamine.
12. Suureks probleemiks on loovettevõtjate hinnangul vaid madalamale maksumusele orienteeritud hanked, mis ei soosi kvaliteetsete ja loovate terviklahenduste väljatöötamist. Hangete korraldamise suutlikkus kohalikes omavalitsustes on madal, sest puuduvad kompetentsed spetsialistid.
13. Loomemajanduse sektoril on majanduslike aspektide kõrval veelgi olulisem roll regioonide arengus, atraktiivse elukeskkonna loomisel, turismi edendamisel ning Eesti maine kujundamisel välisturgudel. Loomemajanduse majanduslik mõju avaldub kaudselt – läbi suuremate turismitulude, suurema ekspordi ja välisinvesteeringute.

Statistilise informatsiooni kogumine.

1. Loomemajanduse ettevõtted ja asutused esitavad riigile päris palju statistilist informatsiooni (Statistikaamet, Äriregister, Maksu- ja Tolliamet, Eesti Pank, ministriumid, Kultuurkapital, EAÜ ja muud asutused). Kogutud informatsiooni ei avaldata või töödelda eristamist võimaldavate klassifikaatorite alusel (st valdkondade kaupa) ning ettevõtted ja asutused ei saa riigilt tagasi ülevaadet nende poolt esitatud statistikast, kuigi nad seda väga vajavad ja ootavad. Kõige puudulikum on teenustealane väliskaubanduse informatsioon. Aastatega on paranenud informatsioon FIE-de tegevuse ja mittetulundusühingute majandustegevuse kohta. Riiklikust Äriregistrist andmete hankimise peamine probleem on andmete liialt kõrge hind ja palju valeinformatsiooni ettevõtete tegevusalade koodides.
2. Analüüsi raskendab asjaolu, et EMTAK koodid ei vasta täielikult uuringu vajadustele. Statistikat on kõige raskem kokku panna muusika, kunsti ja käsitöö valdkonna kohta.
3. Ettevõtted ja asutused registreerivad ennast Äriregistris EMTAK koodi alla, kuid paraku ei ole ettevõtjad oma tegevust alati õige koodi alla registreerinud. Lisaks sisaldab Äriregistri

otsingumootor palju vigu – osad koodid peegeldavad nii vana kui uut EMTAK koodi, otsingul jäävad sisse ettevõtted, kellel kunagi oli kood olnud, kuid tänaseks on juba kehtetu. Probleemiks on ka see, et alati ei esita ettevõtjad aruandeid. Seega kulus kaardistamisel palju tööd Äriregistri andmete kontrollile ja korrigeerimisele.

4. Enamus loomemajanduse ettevõtteid ja asutusi on väikeettevõtted (alla 20 töötaja), kelle kohta SA kogub informatsiooni juhuvaliku alusel moodustatud valimi kaudu. Kui sektoris tegutseb veel väike arv ettevõtteid, siis ei ole võimalik andmekaitse seadusest tulenevalt andmeid detailselt avalikustada ja kasutada.
5. Erinevates valdkonda toetavates riigiasutustes on aruandlusvormid süstematiseerimata (Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, Hasartmängumaksu Nõukogu ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus), kuid vajalik oleks veebipõhine ühtne aruandlusvorm, mis kiirendab nende täitmist loovettevõtete ja organisatsioonide poolt ning võimaldab koostada ülevaatlikku statistikat.
6. Loomemajanduse sektoris tegutsevad liidud tegelevad eelkõige oma liikmete huvide esindamise ja kaitsmisega. Statistilist informatsiooni turust, pakkumisest, nõudlusest ja ettevõtluse arendamise võimalustest oma liikmetele ja sektorile laiemalt üldjuhul ei pakuta. Üldjuhul on liitudesse kaasatud väike arv valdkonnas tegutsevatest ettevõtetest ja töötajatest. Siinkohal võib hea eeskujuna esile tõsta Eesti Teatrite Agentuuri, kes kogub ja avaldab põhjalikku statistikat oma valdkonna kohta.
7. Suureks probleemiks on tööjõu arvestus, kus ei suudeta majandusaasta aruannetes arvutada töötajaid ümber täistööajale. Nii on suur oht, et töötajate arv on ülehinnatud.

Igas loomemajanduse valdkonnas on andmete kättesaadavus mõneti erinev.

VALDKOND	Andmete olemasolu ja kättesaadavus
ARHITEKTUUR	Statistika on päris hea ja muutunud paremaks võrreldes varasemaga. Probleeme põhjustab sisearhitektuuri eristamise vajadus – disainil ja sisearhitektuuril on sama EMTAK kood.
FILM JA VIDEO	Olemasolevate andmete ja info kättesaadavus SA Eesti Filmiinstituudist on väga hea. Puuduvad andmed filmide ja nende müügi kohta (rahalisel vääringus) Eesti ja välisriikide telesse ja kinosse. Puudub ülevaade filmide tasuvusest.
RINGHÄÄLING	Eesti Rahvusringhäälingu avaldatud aastaaruannetes on ERR tegevuse kohta piisavalt statistikat. Statistikaameti avalikes andmebaasides on olemas lai valik ringhäälinguvaldkonda puudutavaid näitajaid (jaamade-, programmide-, töötajate arv, saadete maht jne). Samas ei ole tervikuna kättesaadavad värskemad ringhäälingu auditoriumiuuringud.
DISAIN	Puudub ülevaatlik statistika disainerite kohta (töötajate arv, tulud). Täiesti puudub statistika tööstusettevõtetes ja teistes sektorites hõivatud disainerite kohta ning andmed väliskaubanduse kohta.

VALDKOND	Andmete olemasolu ja kättesaadavus
ETENDUSKUNSTID	Põhjalikke andmeid teatrite kohta kogub Eesti Teatri Agentuur. Teatrite valim on aasta-aastalt suurenenud. Majandustegevust puudutavad andmed on olemas vaid riigilt tegevustoetust saavate etendusasutuste kohta. Riigi toetuseta erateatrite ja tantsutruppide majandustegevusest ülevaade puudub. Valdkonnas töötajate arv on vaid hinnanguline ja tööjõukulude arvestus kummaline (sisaldab makseid AS-dele, OÜ-dele jne).
KIRJASTAMINE	Andmed kirjastajate ja kirjastatu (raamatu-, ajakirjade- ja ajalehtede nimetuste koguarvud, trükiarvud jne) kohta on Eesti Rahvusraamatukogust väga hästi kättesaadavad. Eestis puudub ametlik statistika ostetud paberraamatute ja e-raamatute koguarvudest. Ka ei ole teada Eesti kogu raamaturu käivet. Informatsioon puudub uute, sh võõrkeelsete, raamatute müüginumbritest rahalises vääringus. Samuti ei ole teada paber kandjal ajalehtede ja ajakirjade tellijate koguarve.
KÄSITÖÖ	Käsitöö ei ole rahvusvahelises, samuti Eesti tegevusalade klassifikaatoris eristatav, seetõttu tuleb statistika endal Äriregistrist ostetavate algandmete alusel "käsitöö korras" koostada. See on aeganõudev ja kulukas.
MUUSEUMID	Andmete kättesaadavus on hea ja tellides saab kõik kätte.
RAAMATUKOGUD	Statistika on väga hea. Raamatukogude statistikasüsteemi on välja arendanud ja seda kogub Eesti Rahvusraamatukogu, lähtudes rahvusvahelise raamatukogustatistika standarditest. Natuke udune on olukord kooliraamatukogude osas, kellest kõik ei esita aruandeid, sama tuleb ette mõnede erialaraamatukogude puhul.
KUNST	Puudub ülevaatlik statistika galeriide ja näitusesaalide võrgustiku, tulude ja töötajate arvu kohta. Ei ole täpselt teada aktiivsete kunstnike arv, nende tulud ja kunstiteoste eksport. Korraldatavate kunstinäituste ja nende küllastajate arvu tuleb hinnata vaid eksperthinnangu korras.
MEELELAHUTUSTARKVARA	Paljud firmad määravad EMTAK koodi järgi põhitegevusalaks programmeerimise, seega ainult arvutimängude kirjastamise koodi põhjal ei saa sektori kohta järeldusi teha. Meelelahutustarkvara tarbimise kohta on statistilist infot vähe.
MUUSIKA	Puudub ülevaatlik statistika valdkonnas tegutsejate kohta (majandusandmed, töötajate arv, tulude struktuur, eksport jm), helisalvestiste müügi, kontsertide arvu, piletimüügi, heliloomingu mahtude, välisesinemiste ning sponsoriuse kohta. Küllastajate arv on hinnanguline.
REKLAAM	Andmete kättesaadavus on hea ja koos valdkonna ekspertidega saab anda valdkonnast ülevaate.

Loomemajandussektoris tegutsejate ootused riigile:

1. Hetkel puudub paljudes valdkondades ühtne seisukoht, kas, mida, milleks ja kuidas infot koguda ning kelle ülesanne see oleks.
2. Riik on tunnistanud loomemajandust ettevõtluse osana ja haaranud sektori kaasa erinevatesse riiklikesse arengukavadesse, programmidesse ning abimeetmeid reguleerivasse seadusandlusesse. Loomemajanduse sektor ootab nende meetmete jätkumist.
3. Riigi abimeetmed on keskendunud valdkondlike keskuste ja loomeinkubaatorite ning ettevõtjate toetamisele. Nüüd on oluline, et keskused ja loomeinkubaatorid hakkaksid funktsioneerima ja täitma endale pandud ülesandeid. Eesmärgiks peaks ole eelkõige sektori enda huvides ja finantseerimisel tegutsevad keskused.
4. Alustavate ettevõtjate toetamine on oluline, kuid lisaks on oluline paranda juba suure osa turul tegutsevate loomemajandusettevõtete konkurentsivõimet. Edaspidi ootavad valdkonnad, et rõhuasetus muutuks olemasolevate ettevõtete kasvu toetamiseks. Oluline on anda lisatõuge, et teha vajalikud investeeringud välisurule minekuks. Igas loomemajanduse valdkonnas on potentsiaali tugevate tähtsetevõtete tekkeks, kes suudavad läbi lüüa ja konkureerida maailmaturul. Edukaid loovettevõtteid ja nende edulugusid on hea seada teistele valdkonnas tegutsejatele eeskujuks.
5. Jätkuv panustamine loovisikute haridusse – alates järelkasvu kasvatamisest kuni kõrghariduseni. Vajalik on suurem koostöö kõrgkoolide ja ettevõtete vahel, et lõpetajate oskused vastaks tänapäeva elu nõuetele.

Loomemajandussektoris tegutsejad olid kindlad, et käesolev majanduskriis muudab oluliselt sektoris tegutsejate mõttelaadi ja koostöö nii ettevõtete vahel kui klastrites saab lähiaastatel levinumaks kui see on olnud eelnevalt. Majanduskriis sunnib loomeinimesi suuremale ettevõtlikkusele ning muud ettevõtlust suuremale loomingulisusele. Seega peaks loomeinimeste ning muu ettevõtluse integratsioon lähiaastatel tugevnema. Riigipoolsetele finantseeringute osas peab arvestama, et lähiaastatel välise majanduskeskkonna haavatavus jätkub ja majanduskasv (seega ka eelarve kasv) on aeglane.

SUMMARY

Creative industries is a sector of the economy, which is based on individual and collective creativity, skill and talent and which have the potential for wealth and job creation through the generation and exploitation of intellectual property. Creative industries generate direct economic benefits and environment that enables other economic entities to be more competitive and find consumers. Over the years there has been an increasing understanding that culture can add important value to the economy and support country's image, shape the identity and image of goods and services, sell those for much higher price.

Estonian Institute of Economic Research carried out the first study of the creative industries in Estonia in 2005 and the second in 2009. In this third creative industries mapping, which was compiled in 2013, we analyze how the number of creative enterprises and organizations, the number of employees, revenues and profits has changed in 2007-2011.

This report gives an overview of the structure and volume of the 13 creative industries sectors:

Architecture	Film and video	Publishing
Design	Performing arts	Libraries
Handicrafts	Museums	Music
Arts	Entertainment IT	
Advertisement	Broadcasting	

In 2011 the creative industries sector employed 29 200 people, equivalent to 4,8% of the employed persons in Estonia. Over the five years the proportion of people employed in the creative industries has increased (4,3% of the employed persons in 2007). Number of enterprises and organizations in creative industries was 7066. This comprised 11,4% of the total number of Estonian enterprises in 2011. In 2007 creative enterprises and organizations share of the total number of enterprises in Estonia was below 10%. Creative industries turnover and organizations receiving state subsidies income in 2011 was over one billion euro, which accounted for 2,3% of the enterprises turnover in Estonia (2,6% of the enterprises turnover in 2007).

Enterprises and organizations in the creative industries are smaller than the enterprises in the wider business community. The average number of people employed in the enterprise or organization has decreased from 5,7 people in 2007 to 4,1 people in 2011. Each enterprise or organization in the creative industries generated revenue 150 900 euros and each employee in the creative enterprise or organization generated revenue 37 000 euros.

In 2011, the creative industries value added totaled 426 million euros, or approximately 2,7% of GDP. Over the past five years the share of the creative industries of the total economy has seen a slight decrease (2,9% of GDP in 2007). Creative enterprises and organizations are not yet fully recovered from the economic crisis.

The report was commissioned by Enterprise Estonia and was done jointly with the Estonian Ministry of Culture.